Socialutskottets betänkande 1983/84:14

om anslag till omsorg om äldre och handikappade m. m. (prop. 1983/84:100 bil. 7 delvis)

I betänkandet behandlas regeringens i proposition 1983/84:100 bil. 7 (socialdepartementet) framlagda förslag om anslag för budgetåret 1984/85 under avsnitt G. Omsorg om äldre och handikappade jämte motioner samt avsnitt K. Internationell samverkan.

Sammanfattning

Utskottet tillstyrker i betänkandet regeringens förslag till statsbudget i vad avser medelsanvisningen till omsorg om äldre och handikappade samt internationell samverkan (avsnitten G och K). Utskottets m-ledamöter reserverar sig mot medelsanvisningen såvitt avser bidrag till färdtjänst (anslaget G 2) och bidrag till driften till särskolor m. m. (anslaget G 3). Vidare reserverar sig utskottets vpk-ledamot mot medelsanvisningen i vad avser kostnader för viss utbildning av handikappade (anslaget G 4).

Utskottet behandlar i anslutning till budgetpropositionen i aktuell del ett stort antal motionsyrkanden som gäller äldre- och handikappomsorgens inriktning och innehåll. Utskottet avstyrker samtliga motioner. Utskottets m-ledamöter reserverar sig beträffande förslag till åtgärder inom äldreomsorgen. Vidare reserverar sig utskottets vpk-ledamot såvitt avser utredning om små handikappgruppers förhållanden, statsbidragsbestämmelser för färdtjänsten, förhållandena inom social hemtjänst och färdtjänst, utvidgning av vårdartjänst, kostnader för framställning av punktskrift samt utgivning av dagstidningar i punktskrift.

FEMTE HUVUDTITELN

Proposition 1983/84:100 bil. 7

Regeringen har under punkterna G 1–G 10 (s. 105–120), K 1 och K 2 (s. 184–185) föreslagit

(G 1) att riksdagen till Bidrag till social hemhjälp för budgetåret 1984/85 anvisar ett förslagsanslag av 1 662 000 000 kr.,

(G 2) att riksdagen till Bidrag till färdtjänst för budgetåret 1984/85 anvisar ett förslagsanslag av 325 000 000 kr.,

(G 3) att riksdagen till Bidrag till driften av särskolor m. m. för budgetåret 1984/85 anvisar ett förslagsanslag av 448 743 000 kr.,

(G 4) att riksdagen till Kostnader för viss utbildning av handikappade för

budgetåret 1984/85 anvisar ett förslagsanslag av 22 454 000 kr.,

(G 5) att riksdagen till Ersättning till televerket för texttelefoner för budgetåret 1984/85 anvisar ett förslagsanslag av 17 818 000 kr.,

(G 6) att riksdagen till Ersättning till postverket för befordran av blindskriftsförsändelser för budgetåret 1984/85 anvisar ett förslagsanslag av 28 135 000 kr.,

(G 7) att riksdagen till Kostnader för viss verksamhet för synskadade för budgetåret 1984/85 anvisar ett förslagsanslag av 14 626 000 kr.,

(G 8) att riksdagen till Statens hundskola för budgetåret 1984/85 anvisar ett förslagsanslag av 1 690 000 kr.,

(G 9) att riksdagen till Statens handikappråd för budgetåret 1984/85 anvisar ett förslagsanslag av 2 543 000 kr.,

(G 10) att riksdagen till Bidrag till handikapporganisationer för budgetåret 1984/85 anvisar ett reservationsanslag av 38 000 000 kr.,

(K 1) att riksdagen till Bidrag till världshälsoorganisationen samt internationellt socialpolitiskt samarbete m. m. för budgetåret 1984/85 anvisar ett förslagsanslag av 26 312 000 kr.,

(K 2) att riksdagen till Vissa internationella kongresser i Sverige för budgetåret 1984/85 anvisar ett reservationsanslag av 200 000 kr.

Motioner

I motion 1983/84:783 av Bengt Lindqvist (s) hemställs att riksdagen beslutar uttala sig för att ansvaret för hjälpmedel i förskolan överförs från kommunerna till landstingen.

I motion 1983/84:785 av Erkki Tammenoksa (s) hemställs att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om särskilda åtgärder för äldre invandrare.

I motion 1983/84:981 av Margareta Palmqvist (s) och Bengt Lindqvist (s) hemställs att riksdagen begär att regeringen verkar för att döva och hörselskadade bereds möjlighet att utnyttja sin texttelefon fullt ut dygnet runt.

I motion 1983/84:982 av Margareta Persson (s) och Bengt Lindqvist (s) hemställs att riksdagen hos regeringen anhåller om förslag till åtgärder så att enskilda människor omfattas av en samhällelig totalsyn i enlighet med motionen.

I motion 1983/84:983 av Lars Werner m. fl. (vpk) föreslås

1. att riksdagen hos regeringen hemställer om en utredning av små handikappgruppers förhållanden, varvid berörda handikapporganisationer bör ges möjlighet till deltagande i utredningsarbetet i enlighet med vad som anförs i motionen,

2. att riksdagen uttalar sig för att vid utredningsarbetet om små handikappgruppers förhållanden särskilt bör beaktas

a. nödvändigheten av att höja kunskapsnivån om de berörda handikappgruppernas förhållanden hos olika myndigheter,

b. att uppnå en likvärdig behandling hos olika myndigheter och i olika delar av landet,

c. att studera och föreslå åtgärder med anledning av förekommande diskriminerande och inhumana bestämmelser och praxis,

d. att vid behov utarbeta förslag till allmänna rekommendationer för behandling och rehabilitering,

e. att utarbeta förslag för att förbättra de berörda gruppernas sociala och ekonomiska situation,

f. att utarbeta förslag till ekonomiskt stöd till de små handikapporganisationerna i syfte att trygga deras arbete.

I motion 1983/84:1213 av Nils Olof Gustafsson (s) och Marianne Stålberg (s) hemställs att riksdagen begär att regeringen verkar för en försöksverksamhet beträffande ändrat huvudmannaskap för omsorgsverksamheten i Jämtlands län i enlighet med vad motionärerna anfört i motionen.

I motion 1983/84:1215 av Margó Ingvardsson m. fl. (vpk) föreslås att riksdagen med ändring i proposition 1983/84:100, bil. 7 Socialdepartementet G 4. Kostnader för viss utbildning av handikappade beslutar anvisa ett i förhållande till regeringens förslag med 4 977 000 kr. förhöjt belopp i enlighet med äskande från styrelsen för vårdartjänst.

I motion 1983/84:1223 av Börje Nilsson (s) och Ingvar Björk (s) hemställs att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts rörande specialfordon för färdtjänstresenärer samt taxesättningen vid resa med färdtjänst.

I motion 1983/84:1617 av Karin Flodström m. fl. (s) hemställs att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om att informationsarbete om allergikernas situation intensifieras och samordnas för att leda till att ett kunskapscentrum för allergiker inrättas.

I motion 1983/84:1620 av Pär Granstedt (c) och Birgitta Hambraeus (c) föreslås att riksdagen beslutar att hos regeringen hemställa om förslag till ändring av socialtjänstlagen så att färdtjänstbiljetter skall kunna utnyttjas också vid besök utanför den egna kommunen eller det egna landstingsområdet.

I motion 1983/84:1631 av Margareta Persson (s) hemställs att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om att Styrelsen för vårdartjänst skall ha ansvaret för handikappade vuxenstuderandes behov av vårdartjänst vid utbildningar efter den obligatoriska skolan.

I motion 1983/84:1639 av Lars Werner m. fl. (vpk) föreslås

1. att riksdagen uttalar att statsbidragsbestämmelserna för färdtjänsten återställs till vad som gällde före 1981,

2. att riksdagen hos regeringen begär en översyn av rådande förhållanden inom social hemtjänst och färdtjänst och hemställer om åtgärder i syfte att

a. uppnå en hög och jämn servicenivå i hela landet,

b. erhålla en taxepolitik som inte hindrar någon att av ekonomiska skäl avstå från service,

c. utmönstra alla diskriminerande bestämmelser och uppnå största möjliga jämlikhet mellan handikappade och icke handikappade.

I motion 1983/84:2076 av Jan-Erik Wikström m. fl. (fp) hemställs, såvitt nu är i fråga,

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts beträffande den öppna åldringsvården,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts beträffande äldre invandrares villkor i åldringsvården.

Yrkande 2 i motionen kommer att behandlas av utskottet senare under våren.

I motion 1983/84:2105 av Lars Werner m. fl. (vpk) föreslås

1. att riksdagen hos regeringen hemställer om förslag syftande till att samhället står för merkostnaderna vid framställning av punktskrift och inläst material,

2. att riksdagen hos regeringen hemställer om initiativ för mer omfattande utgivning av dagstidningar på punktskrift.

I motion 1983/84:2237 av Nils Carlshamre m. fl. (m) hemställs, såvitt nu är i fråga, att riksdagen hos regeringen begär förslag till åtgärder som förmår kommuner och landsting att leva upp till lagstiftarens intentioner i hälso- och sjukvårdslagen och socialtjänstlagen för att stärka den enskilda människans ställning i förhållande till sociala myndigheter (yrkande 1).

Yrkande 2 i motionen kommer att behandlas av utskottet senare under våren.

I motion 1983/84:2239 av Nils Carlshamre m. fl. (m) hemställs, såvitt nu är i fråga,

1. att riksdagen vid behandlingen av proposition 1983/84:100, bil. 7 beslutar att för budgetåret 1984/85 under anslaget G 2. Bidrag till färdtjänst anvisa 162 500 000 kr.,

2. att riksdagen vid behandlingen av proposition 1983/84:100, bil. 7 beslutar att för budgetåret 1984/85 under anslaget G 3. Bidrag till driften av särskolor m. m. anvisa 224 371 500 kr.

Yrkande 3 i motionen behandlas i utskottets betänkande SoU 1983/84:15

I motion 1983/84:2247 av Linnea Hörlén (fp) hemställs att riksdagen hos regeringen begär uppföljning av att tillgång till vårdartjänst tillförsäkras

handikappade elever i gymnasieskolan i enlighet med riksdagens tidigare beslut.

I motion 1983/84:2470 av Elis Andersson (c) och Bengt Kindbom (c) hemställs att riksdagen uttalar sig för att den kontinuerliga utbyggnaden inom handikappområdet skall fullföljas och att därvid särskilt beaktas astmatikers/allergikers situation.

I motion 1983/84:2512 av Rune Gustavsson m. fl. (c) hemställs att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som anförts om den fortsatta utvecklingen av handikappolitiken.

I motion 1983/84:2532 av Karin Andersson m. fl. (c) hemställs, såvitt nu är i fråga, att riksdagen beslutar att som sin mening ge regeringen till känna vad i motionen anförts om äldre invandrares situation och om behovet av särskild statistikbearbetning för att kartlägga behov inom olika invandrargrupper (yrkande 2).

Motiveringen till motionsyrkandet finns i motion 1983/84:2531.

Yrkandena 1, 3 och 4 kommer att behandlas av utskottet senare under våren.

Utskottet

Äldreomsorgens allmänna inriktning m. m.

Enligt socialtjänstlagen (1980:620) skall socialnämnden verka för att äldre människor får möjlighet att leva och bo självständigt och att ha en aktiv och meningsfull tillvaro med andra. Socialnämnden skall också verka för att äldre människor får goda bostäder och ge dem som behöver det stöd och hjälp i hemmet och annan lättåtkomlig service. Servicehus skall inrättas för äldre med behov av särskilt stöd. Övergången från ett yrkesverksamt liv skall underlättas genom information och annat stöd.

Socialtjänstens insatser för de äldre skall utformas med utgångspunkt bl. a. i principerna om självbestämmanderätt för de äldre och om normalisering av deras tillvaro. Detta innebär konkret bl. a. att människor skall kunna behålla sin bostad när de blir äldre, att de äldre så långt det är möjligt skall erbjudas bostäder i det vanliga bostadsbeståndet och att de äldre vid behov skall erbjudas differentierad service, såsom social hemhjälp, färdtjänst, social jour och tekniska hjälpmedel.

Det ankommer enligt socialtjänstlagen på socialstyrelsen att ha tillsyn över socialtjänsten i riket. Styrelsen, som skall följa och vidareutveckla socialtjänsten, utfärdar allmänna råd till ledningen för tillämpningen.

På regional nivå har länsstyrelsen tillsynsuppgifter varvid det bl. a. åligger länsstyrelsen att främja samverkan på socialtjänstens område mellan kommunerna och andra organ och att i övrigt se till att socialnämnderna fullgör sina uppgifter på ett ändamålsenligt sätt.

I *motion 1983/84:2076 av Jan-Erik Wikström m.fl. (fp)* hemställs att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts beträffande den öppna åldringsvården *(yrkande 1)*. Motionärerna framhåller bl. a. att riksdagen tidigare slagit fast riktlinjer för äldreomsorg inom bl. a. socialtjänsten och att åtgärderna skall grundas på normalisering, helhetssyn, självbestämmande, inflytande, delaktighet och aktivering. Om dessa mål skall kunna förverkligas krävs det enligt motionärerna en ny syn på åldrandet och äldre människors förmåga eftersom äldre människors förmåga ofta undervärderas. Det är därför nödvändigt med en förbättrad utbildning om åldrandet till all personal inom äldreomsorgen men också till personer som har ansvar för planering och administration. Äldreomsorgen bör enligt motionärerna ha som utgångspunkt att stimulera äldre att behålla fungerande färdigheter, inrikta hjälpen på det de äldre har svårast att klara och hålla nere antalet förflyttningar mellan bostäder och institutioner. Vidare bör hemtjänsten utvecklas så att de äldre tas med till olika aktiviteter. Det finns också starka skäl att eftersträva olika varianter av boende och vård för äldre. Motionärerna anför vidare att det bör vara möjligt att successivt komplettera den tillsyn och medicinska vård som blir aktuell med stigande ålder utan att den gamla skall behöva byta bostad. Ett sådant alternativ är enligt motionärerna lokala sjukhem. En expansion av lokala sjukhem skulle sannolikt minska behovet av platser inom den slutna långtidsvården. En ökad satsning på hemsjukvård är av samma skäl angelägen. Även en expansion av denna vårdform avlastar den slutna långtidssjukvården. Avslutningsvis anför motionärerna bl. a. att regeringen bör vidta åtgärder för att främja en utveckling av äldreomsorgen som bättre stämmer överens med de äldres önskningar och behov samt stimulera landsting och kommuner till insatser i sådan riktning. Riksdagen bör därför ge regeringen till känna att vad motionärerna anfört beträffande den öppna äldreomsorgen bör avspeglas i socialstyrelsens allmänna råd.

I *motion 1983/84:2237 av Nils Carlshamre m. fl. (m)* hemställs att riksdagen hos regeringen begär förslag till åtgärder som förmår kommuner och landsting att leva upp till lagstiftarens intentioner i hälso- och sjukvårdslagen och socialtjänstlagen för att stärka den enskilda människans ställning i förhållande till sociala myndigheter *(yrkande 1)*. Motionärerna anför bl. a. att det är nödvändigt att i långt större utsträckning än hittills engagera pensionärerna själva, såväl i landstingens som kommunernas dagliga arbete. Genom pensionärsråden har skapats viss kontakt, men på många håll inskränker sig den enligt motionärerna till att förvaltningstjänstemän orienterar om kommande verksamhet med ofta så långt framskriden planering att det inte går att ändra. Det är viktigt, framhåller motionärerna, att pensionärsrådens representanter har förankring bland dem de företräder. Förankringen betyder också kontakt med enskilda människor och bevakning av deras intressen när det behövs. Pensionärsråden bör vidare enligt motionärerna ha initiativrätt. Motionärerna anför vidare bl. a. att en av de

viktigaste stötestenarna är att man endast ser sjukdomen – handikappet – men däremot inte de funktioner och egenskaper hos individen som fortfarande är friska. De senare resurserna bör utvecklas och utnyttjas. Hemsjukvård, social hemhjälp, anhörigvård, larm, tekniska hjälpmedel, anpassning av bostad och färdtjänst finns men för ett effektivt utnyttjande behövs vilja, fantasi och samarbete, samarbete huvudmännen emellan och nämnder emellan och samarbete med patienten och anhöriga.

Utskottet har tidigare tämligen ingående behandlat frågor om äldres levnads- och boendeförhållanden, senast år 1983 i de av riksdagen godkända betänkandena SoU 1982/83:23 och 1983/84:12. Utskottet har därvid beträffande inriktningen av äldreomsorgen påtalat det angelägna i att omsorgen om äldre människor kan anpassas till individuella behov och värdet av en väl utvecklad samverkan mellan olika berörda huvudmän så att en individuell prövning av insatser verkligen kan göras. Utskottet har även framhållit att aktiveringen av äldre är ett viktigt inslag i äldreomsorgen och betonat pensionärsorganisationernas viktiga roll när det gäller insatser för att öka gemenskapen, förmedla kunskaper och medverka till att lösa sociala problem. Utskottet har också konstaterat att några större politiska motsättningar inte råder när det gäller den långsiktiga inriktningen av äldreomsorgerna utan att frågan fastmera gäller hur utvecklingen skall kunna påskyndas.

En utgångspunkt för äldreomsorgen är att äldre människor skall kunna leva ett så normalt, självständigt och aktivt liv som möjligt, varför en huvudfråga varit att genom olika serviceinsatser försöka underlätta det ordinära boendet. Äldreomsorgen har utvecklats till en mångskiftande, serviceinriktad socialtjänst. I budgetpropositionen konstateras att det finns en påtaglig strävan till ökat samarbete mellan kommunerna och andra organ. På flera håll i landet har vårdplaneringsgrupper bildats, där t. ex. sjukvårds- och hemhjälpspersonal ingår i syfte att samordna insatserna inom äldreomsorgen. Sjukvårdens och socialvårdens planerings- och rationaliseringsinstitut (Spri) redovisar vidare i sin rapport Sjukvård i hemmet (nr 155 1983) att en stark utveckling av landstingens hemsjukvård f. n. pågår i landet, varvid inriktningen är att bereda fler och sjukare människor möjlighet till vård och service i det egna hemmet. Hemsjukvården utförs enligt Spri i allt högre grad av medicinsk personal i samarbete med kommunens hemhjälpspersonal. Landsting och kommuner i drygt hälften av länen har träffat överenskommelser om på vad sätt man skall samverka och fördela ansvar och kostnader. Spri pekar i rapporten vidare på att stödet till de anhöriga förbättrats i områden där man drivit utvecklingen längst och att de anhörigas situation numera mera ingående och regelbundet beaktas tack vare den individuella vårdplaneringen. När det däremot gäller vårdresurser vid lokala sjukhem konstaterar socialstyrelsen i skriften Vårdresurser på lokala sjukhem (Socialstyrelsen redovisar 1983:12) att de lokala sjukhemmen fortfarande har brister i fråga om personal. Socialstyrelsen

pekar på angelägenheten av att den pågående utbyggnaden av primärvården också kommer att omfatta förstärkningar av de medicinska och sociala insatserna vid sjukhemmen så att dagsjukvård och sjukhemsvård får den kvalitet som är nödvändig för en god omvårdnad och en effektiv rehabiliteringsverksamhet.

Äldreomsorgen är, som ovan nämnts, i stor utsträckning inriktad på det egna boendet i syfte att möjliggöra för fler människor att leva ett självständigt och normalt liv. Av betydelse i detta hänseende är bl. a. statsbidragen till social hemhjälp och de nya bidragen för åtgärder som husägaren vidtar i eller i anslutning till bostadshus i syfte att förbättra bostädernas tillgänglighet för äldre och handikappade (prop. 1983/84:40, bil. 9, BoU 11, rskr 63). Möjligheterna för äldre att bo kvar i den invanda miljön har förbättrats. Det finns emellertid också en grupp äldre människor som har behov av mer omfattande hjälp och tillsyn. Äldreomsorgen måste kunna möta också sådana behov och ge en god och varierad vård och service som kan utgöra ett alternativ till omhändertagande inom långtidssjukvården. Riksdagen har på förslag av utskottet nyligen begärt att regeringen skyndsamt skall presentera sina överväganden beträffande ålderdomshemmens finansiering m. m. (SoU 1983/84:12, rskr 43).

Den parlamentariskt sammansatta *äldreberedningen* (S 1981:01) skall utgå från de övergripande mål och de delmål för äldreomsorgen som har bestämts i anslutning till socialtjänstlagen. Beredningens huvuduppgift är att behandla frågor om övergripande prioritering och samordning av samhällets insatser för de äldre. Enligt vad utskottet inhämtat räknar beredningen med att kunna presentera riktlinjer för den framtida äldreomsorgen första halvåret 1985.

Socialberedningen (S 1980:07) skall enligt sina nya direktiv (Dir. 1982:106) bl. a. studera formerna för och innehållet i föreningslivets (bl. a. pensionärsorganisationernas) samverkan med socialnämndernas olika verksamhetsområden samt överväga möjligheter för intensifierad konkret samverkan. Enligt vad utskottet inhämtat avser beredningen att avge förslag i dessa delar i slutet av år 1984.

Anhörigvården föreslås förbättrad i det av *anhörigvårdskommittén* (S 1979:11) nyligen avgivna betänkandet Ledighet för anhörigvård (SOU 1983:64). I betänkandet föreslår kommittén en lagstadgad rätt till ledighet från förvärvsarbete för den arbetstagare som önskar vårda en sjuk eller handikappad anhörig hemma. Kommittén har dessutom ansett att denna rätt i vissa fall även bör föreligga när den anhörige vårdas på en sjukvårds- eller vårdinrättning m. m. Betänkandet är f. n. föremål för remissbehandling.

Som anmärkts inledningsvis ankommer det på socialstyrelsen att ha tillsyn över socialtjänsten i riket. Styrelsen skall följa och vidareutveckla socialtjänsten och till ledning för tillämpningen utfärda allmänna råd. Av särskild betydelse anses vara att socialstyrelsen följer och sammanställer resultatet av pågående utvecklingsarbete och återför dessa kunskaper till kommunerna. Regionalt svarar vederbörande länsstyrelse för den närmare

tillsynen över socialtjänsten. Länsstyrelsen skall sålunda bl. a. följa socialnämndernas tillämpning av lagen, främja samverkan på socialtjänstens område mellan kommunerna och andra samhällsorgan och i övrigt se till att socialnämnderna fullgör sina uppgifter på ett ändamålsenligt sätt. Länsstyrelsen har även tillsyn över alla hem för vård eller boende.

Enligt vad utskottet inhämtat har socialstyrelsen gjort en genomgång av kommunernas nuvarande resurser inom äldreomsorgen. Resultatet av genomgången kommer att publiceras.

På hemtjänstområdet är socialstyrelsens arbete koncentrerat till hemtjänstens framtida roll. Frågor som berörs är bl. a. hemtjänstens målgrupper, organisation och kvalitet, personalens kompetens samt förutsättningar och former för samarbete med sjukvårdshuvudmännen. Arbetet bedrivs enligt uppgift i nära samarbete med länsstyrelsernas socialkonsulenter samt vissa kommuner och landsting. Arbetet är avsett att leda till utarbetande av allmänna råd beträffande social hemtjänst.

Inom ramen för ett projekt angående samordnad service och vård för äldre och långtidssjuka (SOSVÄL) pågår vidare i socialstyrelsens regi ett utvecklingsarbete för den samlade sociala och medicinska äldreomsorgen och för utarbetande av planeringsunderlag för huvudmännen till stöd och stimulans för samarbete och samordning. Resultatet av projektarbetet beräknas enligt vad utskottet inhämtat kunna publiceras i skriftserien allmänna råd sommaren 1984.

Det är ofrånkomligt att en utveckling av äldreomsorgen i riktning mot differentierad individuell service i enlighet med socialtjänstlagens intentioner tar viss tid i anspråk, inte minst med hänsyn till att en sådan utveckling ställer stora krav på helhetssyn och samverkan över ansvarsgränserna. Den planering socialtjänstlagen förutsätter fordrar vidare nya synsätt och metoder anpassade efter lokala förhållanden och väl genomarbetade planeringsinstrument. Även utbildnings- och informationsinsatser till de utvecklingsansvariga är av stor betydelse. I sistnämnda hänseende kan erinras om det utvecklingsarbete som fortlöpande sker genom Spri, vars arbete är inriktat på att initiera och stödja samordnad planering mellan kommuner och landsting på bl. a. äldreomsorgsområdet. Bl. a. pågår ett projektarbete angående samverkan och ansvarsfördelning inom långtidssjukvården beträffande samspelet mellan distriktsläkare och långtidsläkare avseende patienter som vårdas i hemmet, i dagsjukvård eller på lokalt sjukhem. Socialstyrelsen har vidare publicerat ett underlag för utbildningsplanering beträffande bl. a. äldreomsorgen i skriften Från socialvård till socialtjänst (Socialstyrelsen redovisar 1983:10).

Som framgått av det anförda pågår f. n. ett tämligen omfattande utvecklingsarbete i bl. a. socialstyrelsens och Spris regi på äldreomsorgsområdet. Detta arbete kommer bl. a. att leda till utarbetande av allmänna råd om den sociala hemtjänsten samt samordnad service och vård för äldre och långtidssjuka. Riksdagen har dessutom nyligen beslutat om särskilda medel –

30 milj. kr. årligen – för utveckling och förnyelse av den sociala hemhjälpen, vilket bör stimulera lokala utvecklingsinsatser.

Utskottet vill emellertid med anledning av vad som anförs i motionerna ånyo understryka vikten av kraftfulla insatser för att åstadkomma en bättre samordning och snabbare utveckling av insatserna inom äldreomsorgen. Inte minst det ökande antalet äldre gör att dessa frågor alltjämt måste ges mycket hög prioritet. Vägledande för dessa strävanden bör vara att de äldre själva skall kunna bestämma hur de vill leva sitt liv och välja vilken form av hjälp de vill ha från samhällets sida. De måste få ett reellt inflytande över sin situation. Hur utvecklingen skall kunna styras i den riktningen är en fråga som måste övervägas både av tillsynsmyndigheterna och inom ramen för den parlamentariskt sammansatta äldreberedningen. När det gäller inriktningen av äldreomsorgen finns det, som utskottet tidigare framhållit, egentligen inga politiska meningsskiljaktigheter. Inte heller behöver en förnyad äldreomsorg med mera inslag av service i hemmet och mindre av institutionsvård ta mera resurser i anspråk. Tvärtom bör ofta besparingar kunna göras, även om det är de humanitära skälen som skall vara vägledande för en förändrad inriktning av äldreomsorgen. Enligt utskottets mening bör det därför finnas goda förutsättningar att nå enighet i äldreberedningen om ett skyndsamt förslag till åtgärder. Utskottet förutsätter att regeringen redovisar detta för riksdagen.

Motionerna får anses besvarade genom vad utskottet anfört.

Utskottet avstyrker därför motionerna 1983/84:2076 yrkande 1 och 1983/84:2237 yrkande 1.

Omsorgen om äldre invandrare

I *motion 1983/84:785 av Erkki Tammenoksa (s)* hemställs att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om särskilda åtgärder för äldre invandrare. Motionären framhåller att många invandrare kommit till den åldern att frågan om speciella åtgärder i äldreomsorgen är aktuella och att önskemål om särskilda språkenheter framförts speciellt av finska pensionärer. Genom avslutade och pågående undersökningar i olika kommuner har enligt motionären tillräckligt med fakta framkommit som motiverar särskilda insatser för äldre invandrare. Motionären anför vidare bl. a. att frågan visserligen är en kommunal angelägenhet men att det är på tiden att socialstyrelsens och invandrarverkets samlade erfarenheter aktualiserar åtgärder där statsmakterna kan vara initiativtagande.

I *motion 1983/84:2076 av Jan-Erik Wikström m. fl. (fp)* hemställs att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts beträffande äldre invandrares villkor i åldringsvården (*yrkande 3*). Motionärerna anför bl. a. att de äldre invandrarnas situation inte uppmärksammats tillräckligt. Många av invandrarna drömmer om att åka hem när de blir äldre men av olika anledningar kanske det inte alltid blir så.

Det är viktigt att kommuner och landsting, gärna tillsammans med invandrarorganisationerna, undersöker vilka behov och önskemål de äldre invandrarna har. Motionärerna framhåller vidare bl. a. att en svårighet är språket och att det därför från en del invandrarföreningar framförts önskemål om att personer som talar samma språk skall få möjlighet att komma till samma avdelning i servicehus eller ålderdomshem och att det där skall finnas tvåspråkig personal. Kravet är enligt motionärerna ett rimligt önskemål. Det behövs vidare förbättrad information till svensktalande personal i invandrarfrågor om hur tolkhjälp kan och bör användas.

Motionärerna framhåller vidare att fantasi och okonventionella lösningar behövs för att göra livet lättare för de äldre invandrarna och att detta inte alltid kräver ökade ekonomiska resurser. Det kan enligt motionärerna ofta räcka med organisatoriska förändringar.

I *motion 1983/84:2532 av Karin Andersson m. fl. (c)* hemställs att riksdagen beslutar att som sin mening ge regeringen till känna vad i motionen anförts om äldre invandrares situation och om behovet av särskild statistikbearbetning för att kartlägga behov inom olika invandrargrupper (*yrkande 2*). Motionärerna anför bl. a. att invandrargrupperna och deras förhållanden uppmärksammats på olika sätt på senare år medan däremot äldre invandrare och deras situation inte beaktats. Vissa begränsade studier har visserligen gjorts, bl. a. av statens invandrarverk, men det har gällt enstaka och geografiskt avgränsade invandrargrupper. Hur äldreomsorgen skall ordnas för olika invandrargrupper är f. n. en av de mest angelägna praktiska frågorna vid den fortlöpande planeringen av äldreomsorgen i många kommuner. Trots att man i ett antal kommuner redan skaffat sig värdefulla insikter genom kartläggningar och försöksverksamhet är det nödvändigt att genom statistiska registerbearbetningar skaffa sig en bild av hur gruppen äldre invandrare ser ut och så långt möjligt ta reda på vilka behov dessa människor har. Det behövs enligt motionärerna bl. a. särskilda bearbetningar av statistiken för att få fram antalet äldre i olika språkgrupper.

Utskottet har senast i sitt av riksdagen godkända betänkande SoU 1982/83:23 behandlat frågan om äldre invandrare, varvid utskottet bl. a. anförde följande (s. 8 f.):

Som motionärerna framhållit är det en viktig fråga hur äldreomsorgen skall ordnas för olika invandrargrupper. Det är därför angeläget, såsom motionärerna framhåller, att äldre invandrares situation klarläggs och att de särskilda behov av omsorger dessa människor har utreds. Som redogjorts för i det föregående har också vissa undersökningar gjorts. De ger bl. a. vid handen att förväntningarna kring ålderdomen skiljer sig åt mellan olika invandrargrupper och att äldre invandrare i stor utsträckning har problem med svenska språket. Detta kan lätt leda till isolering och inaktivitet, vilket i många fall ställer särskilda krav på äldreomsorgerna i fråga om vårdbehov, behov av tvåspråkig personal, kulturella hänsynstaganden etc.

Det utredningsarbete som påbörjats kring äldre invandrares problem bör enligt utskottets mening fortsätta. Utskottet vill därvidlag påpeka behovet av att följa upp de studier som utförts i vissa kommuner. Det ankommer i första hand på socialstyrelsen och invandrarverket att fortlöpande följa upp de äldre invandrarnas förhållanden och överväga behovet av särskilda åtgärder för dessa äldre.

Statlig myndighet skall enligt *förordningen (1976:310) om åtgärder för invandrare m.fl.*, i enlighet med de riktlinjer för invandrar- och minoritetspolitiken som riksdagen har godkänt, inom sitt verksamhetsområde fortlöpande beakta sitt ansvar för invandrare och språkliga minoriteter och därvid uppmärksamma att särskilda åtgärder kan behövas i fråga om nämnda grupper. På äldreomsorgsområdet ankommer detta myndighetsansvar i första hand på socialstyrelsen och invandrarverket.

Enligt vad utskottet inhämtat pågår f. n. ett arbete i socialstyrelsens regi på att ta fram statistiska uppgifter om invandrare och minoriteter inom hälso- och sjukvården samt socialtjänsten. Bakgrunden härtill är att de uppgifter som finns anses vara alltför knapphändiga för att kunna användas på ett meningsfullt sätt. För styrelsens planering av uppföljningen av bl. a. äldreomsorgen har det därför bedömts erforderligt att ta fram information i form av statistik. Arbetet sker i projektform och bedrivs i samarbete med bl. a. statistiska centralbyrån.

Från invandrarverkets sida ser man enligt uppgift bl. a. som sin uppgift att få till stånd studier kring olika invandrargruppers behov av äldreomsorg och sjukvård samt beträffande förhållandena för invandrarpensionärer i allmänhet. Invandrarverket avser att tillsammans med socialstyrelsen samt kommun och landstingsförbunden verka för förbättring av invandrarkunskapen hos personal och förtroendevalda inom äldreomsorgen.

Utskottet konstaterar att ett statistiskt kartläggningsarbete påbörjats av socialstyrelsen som bl. a. syftar till att ta fram ett kunskapsunderlag beträffande frågan hur gruppen äldre invandrare ser ut och deras särskilda behov. Kartläggningen sker i samarbete med bl. a. statistiska centralbyrån. Med hänsyn härtill och till invandrarverkets verksamhet är enligt utskottets mening något riksdagens initiativ inte påkallat med anledning av vad som anförts i motion 1983/84:2532 (yrkande 2). Utskottet vill i detta sammanhang även peka på att en arbetsgrupp inom hälso- och sjukvårdsberedningen (S 1983:02) inom projektet Hälso- och sjukvård inför 90-talet (HS 90) f. n. arbetar med att ta fram en kunskapsöversikt och ett åtgärdsprogram som är tänkt att utgöra ett underlag för landstingens och socialstyrelsens fortsatta arbete med att bättre anpassa hälso- och sjukvården till invandrarnas behov. Motionsyrkandet avstyrks.

När det gäller den mer allmänna frågan om äldre invandrares villkor inom åldringsvården och om särskilda åtgärder för äldre invandrare vill utskottet till att börja med erinra om att äldreberedningen (S 1981:01) inom ramen för det program för den framtida äldreomsorgen som enligt uppgift avses att läggas fram våren 1985 även kommer att ta upp frågor som rör äldre

invandrares situation. Som ett led i detta arbete har beredningen publicerat en rapport, Invandrarna och äldreomsorgen (1983), med anledning av en konferens som äldreberedningen i samarbete med bl. a. socialstyrelsen och invandrarverket hållit i november 1982. I rapporten framhålls bl. a. att hänsyn till invandrargruppernas etniska, språkliga och kulturella särdrag är viktig när det gäller att uppfylla delmålen (normalisering och självbestämmande) för äldreomsorgen samt att de åtgärder som behövs för att nå dessa mål kan behöva utformas på ett sätt som från traditionell svensk synvinkel kan verka mer eller mindre främmande.

Utskottet har tidigare i betänkande SoU 1982/83:23 (s. 8) redogjort för den probleminventering som dittills gjorts av äldre invandrares problem och behov, bl. a. inom ramen för socialstyrelsens äldreomsorgsprogramverksamhet. Därutöver har numera tillkommit rapporten Det kulturella glappet (rapport nr 16, maj 1983), som utgör en studie av jugoslaviska invandrare och åldrandet i hemlandet och i Sverige. I övrigt får utskottet hänvisa till redogörelsen i nämnda betänkande.

Utskottet vill i detta sammanhang även peka på att socialstyrelsen på hälso- och sjukvårdsområdet givit ut en särskild promemoria (pm 46/83), Invandrarnas möte med svensk sjukvård. I promemorian betonas bl. a. vikten av att hålla i minnet att olika invandrargrupper sinsemellan skiljer sig åt i en mängd avseenden, t. ex. utbildning, religion, skälen för att flytta till Sverige, tidigare erfarenheter av att leva som minoritet etc.

Finländarna är den största gruppen invandrare i Sverige. En förstudie rörande såväl dem som vistats i Sverige som dem som återvänt till Finland har utförts genom socialstyrelsens försorg. Enligt vad utskottet inhämtat stöder och följer vidare invandrarverket och äldreberedningen ett projekt om vård av "Äldre finska invandrare i Olofström". Genom ett omfattande enkätunderlag har man därigenom fått kännedom om finska pensionärers önskemål. Socialstyrelsen samarbetar vidare med finska myndigheter kring frågan om äldre invandrares flyttning mellan länderna.

Motionärerna framhåller i motionerna bl. a. de svårigheter språket vållar äldre invandrare och att deras språksvårigheter i större utsträckning måste beaktas. Utskottet delar denna uppfattning. Det är obestridligt att äldre invandrares ursprung och språkkunskaper utöver det egna modersmålet har stor betydelse för deras möjligheter att tillgodogöra sig den service som erbjuds. Bl. a. är möjligheten att ta del av den information som tillhandahålls viktig. Detta innebär med nödvändighet ett ökat behov av flerspråkig personal inom äldreomsorgen, särskilt med hänsyn till den ökade tonvikten på eget boende och på att äldre skall ges möjlighet att bo kvar i sin invanda miljö. Detta gäller självfallet även äldre invandrare. Språkkunskaper hos personalen är t. ex. ofta en förutsättning för att äldre invandrare skall kunna få adekvat hjälp i olika situationer. Förekomsten av flerspråkig personal är vidare ägnad att förebygga och bryta isolering och inaktivitet hos denna grupp äldre. Det är därför enligt utskottets mening angeläget att

kunskaperna hos den tvåspråkiga personal som finns tas till vara och utnyttjas.

Enligt vad utskottet inhämtat kommer invandrarverket inom kort att publicera en rapport med anledning av ett försöksprojekt beträffande tvåspråkig personal inom bl. a. äldreomsorgen. Vidare övervägs inom socialstyrelsen ett särskilt s. k. invandrarprogram som är tänkt att behandla olika invandraraspekter inom styrelsens verksamhetsområde, bl. a. inom äldreomsorgen. Tankar finns även på att inom ramen för detta program söka utarbeta en policy för tvåspråkig personal i samarbete med berörda organ. Socialstyrelsen och Svenska kommunförbundet samarbetar dessutom f. n. kring ett projekt som syftar till att ta reda på de erfarenheter som redan finns ute i kommunerna om äldre invandrare inom äldreomsorgen. Resultatet av utredningsarbetet är avsett att tillhandahållas övriga kommuner i landet för att underlätta planeringen av äldreomsorgen.

Med hänvisning till det anförda avstyrker utskottet motionerna 1983/84:785 och 1983/84:2076 (yrkande 3). Beträffande de medel för utvecklingsprojekt som omnämnts i det föregående vill utskottet dessutom erinra om att dessa är avsedda att komma till användning för bl. a. äldre och handikappade invandrare (prop. 1983/84:9 s. 15).

Samordning av handikappomsorgen

Kommunerna har enligt socialtjänstlagen (1980:620) det yttersta ansvaret för att den som vistas i kommunen får det stöd och den hjälp de behöver. Detta ansvar innebär emellertid inte någon inskränkning i det ansvar som vilar på andra huvudmän. När det gäller omsorgen om människor med handikapp skall socialnämnden verka för att handikappade får möjlighet att delta i samhällets gemenskap och leva som andra. Socialnämnden skall vidare medverka till att handikappade får meningsfull sysselsättning och bostäder anpassade efter deras behov av särskilt stöd. För handikappade särskilt betydelsefulla verksamheter inom kommunernas sociala service är färdtjänst och social hemhjälp.

Varje sektor av samhället som sörjer för medborgarnas välfärd har också ansvaret för att de medborgare som behöver särskilda stödåtgärder på grund av handikapp får dessa behov tillgodosedda. Handikappfrågor av olika slag handläggs därför normalt av den myndighet eller det organ som svarar för det område inom vilket frågan blir aktuell. Sålunda svarar i första hand landstingen i sin egenskap av huvudmän för hälso- och sjukvården för den medicinska rehabiliteringen av handikappade. Sjukvårdshuvudmännen har vidare ansvaret för verksamheten med hjälpmedel åt handikappade. De är vidare tillsammans med staten huvudmän för handikappinstitutet, som har till ändamål att främja och medverka i utvecklings- och forskningsarbete avseende hjälpmedel för handikappade och andra åtgärder för olika handikappgrupper samt övriga delar av den samlade hjälpverksamheten. Den del av rehabiliteringsverksamheten däremot som syftar till att bereda

handikappade arbete faller under arbetsmarknadsverkets ansvarsområde. I det arbetsmarknadspolitiska stödet till handikappade ingår bl. a. bidrag till olika hjälpmedel och anordningar som är nödvändiga i en handikappads arbete, t. ex. arbetstekniska hjälpmedel och bil för handikappades arbetsresor. När det gäller socialförsäkringen och vissa andra socialpolitiska bidragsformer administreras dessa av de allmänna försäkringskassorna. Riksförsäkringsverket är central myndighet. Försäkringen lämnar på olika sätt ekonomiskt stöd vid bl. a. handikapp. Frågor om särskilda stödåtgärder för handikappade handläggs också inom ramen för andra än nu nämnda verksamheter. Detta gäller t. ex. anpassning av bostäder och yttre miljö, tillgänglighet till kommunikationsmedel och möjligheter till utbildning och kultur.

Statens handikappråd (SHR) är ett centralt statligt organ som enligt sin instruktion (1979:421) skall verka för förbättrade levnadsförhållanden för handikappade och i frågor som rör handikappade främja samarbetet mellan samhällets organ samt mellan dessa och handikapporganisationerna. Detta sker genom

- samverkan med samhällsorganen
- projekt och utredningar
- informationsverksamhet
- främjande av forskning och utvecklingsarbete
- kontakter med de kommunala handikappråden och länshandikappråden
- kontakter med handikapporganisationerna
- internationellt samarbete

För samverkan och information mellan lokala handikapporganisationer och kommunala nämnder och förvaltningar beträffande handikappfrågor finns i de flesta av landets kommuner kommunala handikappråd. På länsplanet motsvaras dessa av länshandikappråden.

Beredningsgruppen för internationella handikappåret 1981 har i sitt förslag SOU 1982:46, Handlingsprogram i handikappfrågor, tagit upp bl. a. samordningsfrågor vid habilitering och rehabilitering. Beredningsgruppen anför att det inte finns någon instans som har en samlad överblick över de åtgärder som planeras för de handikappade eller som har att bevaka den handikappades ställning och se till att habiliterings- eller rehabiliteringsprocessen fortskrider. Beredningsgruppen anser att det är önskvärt att åstadkomma ett system som innebär att varje handikappad som befinner sig i habiliterings- eller rehabiliteringsverksamhet får en kontaktperson som håller samman och överblickar planerade rehabiliteringsåtgärder, ser till att habiliterings- och rehabiliteringsprocessen inte stannar upp och är behjälplig i olika frågor som gäller habilitering och rehabilitering. Beredningsgruppen anför att det ligger i linje med den nya socialtjänstlagen att lägga ansvaret för att en kontaktperson utses på kommunens socialtjänst, vilken har ett primärt ansvar för den handikappade i skilda avseenden på lokal nivå. Alternativt kan annan anknytning övervägas och beredningsgruppen erinrar i detta

sammanhang om försäkringskassornas rehabiliteringsgrupper.

I fråga om rehabiliteringsinsatser samverkar på central myndighetsnivå arbetsmarknadsstyrelsen, riksförsäkringsverket, socialstyrelsen, kriminalvårdsstyrelsen och de båda kommunförbunden för att förbättra dessa insatser från samhällets sida. I den gemensamt upprättade skrivelse (daterad 1981-05-22) som ligger till grund för samarbetet betonas helhetssynen i rehabiliteringsarbetet. Den anger vidare de lokala rehabiliteringsgrupperna vid försäkringskassorna som ett lämpligt forum för planering och kontinuerligt samarbete. I skrivelsen redovisas vidare riktlinjer för fördelning av ansvaret mellan myndigheter, kommuner, organisationer och enskilda i rehabiliteringsärenden. Bl. a. framhålls att samarbetet mellan myndigheterna i princip bör ske utan alltför formella regler.

I *motion 1983/84:982 av Margareta Persson (s)* och *Bengt Lindqvist (s)* hemställs om förslag till åtgärder så att enskilda människor omfattas av en samhällelig totalsyn i enlighet med vad som anförts i motionen. Motionärerna pekar bl. a. på svårigheten att upprätthålla totalsynen på olika insatser för handikappade vilket får till följd att samhället förlorar pengar på en omständlig administration samt att den enskilde måste vara expert på vilka olika regler som gäller. De som är mest beroende av stöd och service från den offentliga sektorn blir därför också enligt motionärerna de som mest "ramlar mellan stolar". Motionärerna anför vidare bl. a. att den som i dag är handikappad måste ha kontakt med ett otal olika myndighetspersoner trots att det i vissa fall skulle kunna räcka med några stycken. Som exempel nämner motionärerna uppsplittringen av bilstödet. Motionärerna pekar även på brister i samarbetet kring vårdkostnaderna. I dag, framhåller motionärerna vidare, omöjliggörs ibland ett obyråkratiskt handlingssätt av gällande regler, lagar och delegationsbestämmelser. En möjlighet att lösa dessa problem vore att utreda möjligheten av att införa en "generalklausul" som skulle gå ut på att offentliga myndigheter "har rätt" att söka obyråkratiska lösningar som kan bli bättre för den enskilde och billigare för samhället.

Utskottet konstaterar till att börja med att normalisering och integrering är centrala begrepp för insatserna på handikappområdet. Det innebär att handikappade så långt möjligt skall ha samma livssituation som andra människor och att handikappade skall kunna delta i samhällslivet på samma sätt som andra. En grundläggande förutsättning för uppnåendet av dessa mål är bl. a. samordnad service och samverkan mellan olika myndigheter och organisationer på handikappområdet.

Utskottet har tidigare behandlat frågor om samordnad administration av handikappinsatser m. m. i sitt av riksdagen godkända betänkande SoU 1981/82:13. Utskottet uttalade därvid bl. a. att uppsplittringen på olika myndigheter av stöd och hjälpåtgärder för handikappade medför att det är nödvändigt att finna väl fungerande former för samordning av olika insatser,

men att det också är viktigt att den myndighet som har ett ansvar för handikappfrågor inom ett visst område också får behålla det med hänsyn till den sakkunskap som myndigheten har på området. I fråga om samordningen framhölls särskilt kommunernas roll enligt socialtjänstlagen och de möjligheter till samordnad service som en personell och lokalmässig samverkan mellan olika myndigheter kan ge. Statens handikappråd yttrade under det remissförfarande som föregick utskottets betänkande bl. a. att rådet i ett utredningsarbete, som syftat till att få fram förslag till en organisatorisk modell för samordning av olika rehabiliteringsinsatser, funnit att en sådan modell är orealistisk och att samordning och samverkan i stället måste organiseras utifrån de gällande lokala förutsättningarna. Utskottet gjorde för sin del den bedömningen att rehabiliteringsfrågorna i fortsättningen i högre grad än dittills skulle komma att präglas av den helhetssyn på människan som både socialtjänstlagen och hälso- och sjukvårdslagen ger uttryck för och att det därför finns goda skäl att utgå från att samordningsproblemen kommer att kunna lösas genom fortsatt förbättrad samverkan mellan olika berörda organ.

Olika samordningsfrågor inom det socialpolitiska området behandlades av riksdagen under föregående riksmöte med anledning av en proposition från den tidigare regeringen (prop. 1982/83:3, SfU 1982/83:14, rskr 211). I propositionen framhölls bl. a. att det finns ett klart behov av samordning såväl inom det socialpolitiska bidragssystemet som mellan detta och övriga system. Socialförsäkringsutskottet instämde i behovet av en bättre samordning för att göra det ekonomiska trygghetssystemet enklare, överskådligare och enhetligare samt tillade att en samordning är angelägen för att man bättre skall kunna följa systemets effekter i olika avseenden, t. ex. beträffande hur de ekonomiska resurserna kan utnyttjas på bästa sätt. Utskottet anförde vidare bl. a. att det är väsentligt att den helhetssyn på stödbehov och bidragsrätt som den socialpolitiska samordningsutredningen anlagt blir vägledande för pågående och kommande utredningsarbete på skilda bidragsområden (s. 20). Det anförda gav riksdagen regeringen till känna. Beträffande handikappstödet förordade socialförsäkringsutskottet i enlighet med förslag i propositionen att en kartläggning skulle ske i syfte att ge bättre underlag för en samordning av resurserna (s. 28).

Regeringen har helt nyligen uppdragit åt handikapprådet att göra den förutskickade kartläggningen av det ekonomiska stödet till handikappade. Kartläggningen skall enligt regeringsbeslutet vara allsidig och avse såväl stöd från den allmänna försäkringen som statligt och kommunalt stöd, inräknat skattelättnader. I beslutet anförs vidare:

Kartläggningen bör bl. a. översiktligt redovisa utformningen av kommunalt och landstingskommunalt stöd i olika delar av landet och särskilt belysa skillnader kommunerna emellan i fråga om stödets storlek och villkoren för stöd. De åtgärder för samordning med andra stödformer som förekommer på olika håll bör anges, liksom skillnader i rätt till stöd mellan personer med olika handikapp och mellan handikappade i olika åldrar.

Vidare bör kartläggningen utvisa, dels i vad mån samma behov hos den handikappade kan föranleda ersättning från flera håll eller i flera former, dels om bristande kännedom om stödmöjligheter leder till rättsförluster. Kartläggningen bör även avse om och i så fall hur skiftande stödkonstruktioner påverkar de handikappades möjligheter att utnyttja olika slags stöd. Den bör även belysa gällande praxis.

Statens handikappråd skall redovisa resultatet av kartläggningen före den 1 juli 1985.

Bilstödskommittén pekar i betänkandet Nytt bilstöd till handikappade (SOU 1982:44) på att dagens bilstöd har många brister bl. a. därigenom att bilkostnaderna behandlas i flera olika sammanhang och med olika prövningsgrunder, vilket gör systemet svårt att överblicka. Flera statliga och kommunala myndigheter är i dag inblandade i olika delar av bilstödet (arbetsmarknadsstyrelsen, riksskatteverket, riksförsäkringsverket, landsting, länsstyrelser, länsarbetsnämnder, försäkringskassor, taxeringsnämnder). Kommittén pekar vidare på att regelsystemen inte heller är samordnade, vilket ibland ger egendomliga effekter. Som exempel nämns att ett uteblivet bidrag från AMS på grund av inkomstprövningen indirekt kan komma att kompenseras genom en högre nivå på handikappersättningen. Enligt kommittén bör kommunerna genom socialnämnden vara huvudman även för bilstödet. Betänkandet har remissbehandlats och är f. n. föremål för beredning i regeringskansliet.

Omsorgskommittén behandlar i betänkandet Omsorger om vissa handikappade (SOU 1981:26) olika samverkansfrågor när det gäller barn, ungdomar och vissa vuxna handikappade. Bl. a. föreslås en särskild habiliteringsorganisation som skall tillvarata resurser och förmedla service från medicinska, sociala och psykologiska kunskapsområden. Betänkandet har remissbehandlats och bereds f. n. av en särskilt tillkallad arbetsgrupp i regeringskansliet.

Socialstyrelsen har kartlagt kommunernas handikappomsorg. Syftet med kartläggningen har varit att ge styrelsen en överblick över vad kommunerna gjort och planerar att göra. Resultatet av kartläggningen har redovisats i rapporten Kommunernas handikappomsorg (pm 47/83). Enligt vad utskottet inhämtat kommer promemorian att ligga till grund för utarbetande av allmänna råd vad gäller vuxna handikappade. Därvid kommer bl. a. samordning/samverkansfrågor att behandlas.

De förhållanden motionärerna redogjort för är för många handikappade ett påtagligt problem i dag. Utskottet noterar därför med tillfredsställelse att frågor om samordning m. m. på handikappområdet f. n. är föremål för särskild uppmärksamhet. Framför allt vill utskottet peka på det utredningsuppdrag regeringen nyligen givit statens handikappråd och som i mångt och mycket tillgodoser de synpunkter motionärerna framfört.

Som framhålls i motionen måste man vidare försöka undvika onödigt krångel och byråkrati vid handläggningen av ärenden som rör flera huvudmäns ansvarsområden. Detta ter sig emellertid mera som en fråga om

personlig inställning och öppenhet för otraditionella lösningar än som en lagstiftningsfråga. Utskottet, som inte kan biträda förslaget om en generalklausul om rätt att avvika från eljest gällande regler, vill understryka vikten av att berörda myndigheter tar fasta på det anförda och behandlar uppkommande samarbetsfrågor i motionens anda.

Motion 1983/84:982 avstyrks härmed.

I *motion 1983/84:2512 av Rune Gustavsson m.fl. (c)* hemställs att riksdagen ger regeringen till känna vad som anförts i motionen om den fortsatta utvecklingen av handikappolitiken. Motionärerna anför bl.a. att det nu är angeläget att den utveckling inom handikappområdet som pågått sedan mitten av 1970-talet med sikte på full delaktighet, trygghet och gemenskap för alla medborgare i samhället fullföljs. Likaså är det angeläget att de förslag och intentioner som förs fram i handlingsprogrammet på handikappområdet kan genomföras. Det är därför enligt motionärerna anmärkningsvärt att regeringen inte omnämner handlingsprogrammet i budgetpropositionen. Enligt motionärernas mening bör det ligga till grund för fortsatt utveckling på handikappområdet.

I regeringens skrivelse 1982/83:131 har regeringen redovisat sina överväganden med anledning av beredningsgruppens för internationella handikappåret 1981 förslag till Handlingsprogram i handikappfrågor (SOU 1982:46). I skrivelsen anfördes bl.a. följande (s. 7):

Programmet bör ingå i regeringens bedömningsunderlag för kommande ställningstaganden. Jag utgår härvid också från att landstingskommunerna och primärkommunerna kan använda det på motsvarande sätt. Programmet bör vidare få betydelse för de statliga myndigheterna i deras planering och verksamhet att inom givna resurser fullfölja arbetet inom området. Det är min övertygelse, att handlingsprogrammet även bör spela en viktig roll för den privata sektorn, när det gäller att utforma miljö och verksamhet, så att de blir tillgängliga för alla. I detta sammanhang vill jag erinra om att statens handikappråd fullföljer vissa uppgifter, som tidigare ankom på beredningsgruppen för internationella handikappåret.

Utskottet noterade i betänkandena SoU 1982/83:23 (s. 12) och SoU 1982/83:27 med tillfredsställelse att beredningsgruppens arbete utmynnat i ett handlingsprogram i handikappfrågor om vilka råder bred enighet samt att programmet enligt utskottets mening borde utgöra en viktig utgångspunkt för det fortsatta arbetet på handikappområdet.

Motion 1983/84:2512 får med hänsyn till det anförda anses tillgodosedd och avstyrks därför.

Små handikappgruppers förhållanden

I *motion 1983/84:983 av Lars Werner m.fl. (vpk)* begärs en utredning om små handikappgruppers förhållanden, varvid berörda handikapporganisationer bör ges möjlighet till deltagande i utredningsarbetet *(yrkande 1)* samt

att utredningsarbetet särskilt bör beakta nödvändigheten av att höja kunskapsnivån om de berörda handikappgruppernas förhållanden hos olika myndigheter, att uppnå en likvärdig behandling hos olika myndigheter och olika delar av landet, att studera och föreslå åtgärder med anledning av förekommande diskriminerande och inhumana bestämmelser och praxis, att vid behov utarbeta förslag till allmänna rekommendationer för behandling och rehabilitering, att utarbeta förslag för att förbättra de berörda gruppernas sociala och ekonomiska situation och att utarbeta förslag till ekonomiskt stöd till de små handikapporganisationerna i syfte att trygga deras arbete (*yrkande 2*). De handikappgrupper motionärerna avser är blödarsjuka, ileo-, colo- och urostomiopererade, laryngektomerade, kronisk njursvikt, cystisk fibros, epilepsi och celiaki (glutenintolerans).

Utskottet vill till att börja med framhålla att de grupper som motionärerna nämner och som drabbas av angivna funktionsnedsättningar har samma rättigheter som övriga medborgare att få sina behov av social och medicinsk vård och service tillgodosedda. Erfarenheten att handlägga de speciella medicinska, psykologiska och sociala problem som är förknippade med dessa handikapp är emellertid ofta otillräcklig. De olika grupperna skiljer sig dock i flera avseenden. Sålunda varierar typ av funktionsnedsättning och kunskapen härom. Även behovet av forskning och ytterligare resurser för medicinska och sociala åtgärder varierar. Enligt utskottets mening finns det mot bakgrund härav otvivelaktigt behov av att inventera de olika gruppernas problem och behov så att man får en bättre utgångspunkt för planering av olika insatser. Ett särskilt problem är att de specifika vårdbehov det här är fråga om inte så lätt kan tillgodoses inom t. ex. en alltmer decentraliserad hälso- och sjukvård. Detta aktualiserar bl. a. frågan om en idébank och informationscentral för tillgodoseendet av olika service- och vårdbehov.

Utskottet noterar att Nordiska rådet nyligen rekommenderat Nordiska ministerrådet (rekommendation nr 25/1983) att sätta i gång ett nordiskt samarbetsprojekt för små och mindre kända grupper av funktionshämmade och att detta projekt utförs i regi av Nordiska nämnden för handikappfrågor. Nordiska rådets social- och miljöutskott som beredde ärendet anförde bl. a. följande:

Föreliggande förslag berör små grupper av funktionshämmade, vilkas handikapp är medfött eller förvärvats i tidig ålder. Trots den medicinska utvecklingen och framstegen inom tekniken är fortfarande funktionshämmades ställning i dagens samhälle svår. De funktionshämmade är ofta isolerade från social interaktion, antingen på grund av sitt handikapp eller den omvårdnad det förutsätter. Att drabbas av en sällsynt sjukdom eller funktionshämning – att ha en sjukdom som man nästan är ensam om – innebär att komma utanför de vårdprioriteringar som görs därför att antalet drabbade är så litet.

Utskottet har fäst sig vid att det föreslagna samarbetet i första hand gäller de funktionshämmade som förekommer i ett relativt litet antal i varje land. Detta förhållande talar för att mycket kan vinnas genom en bättre

samordning och bättre utnyttjande av de resurser som sätts in för att förbättra livsvillkoren för de grupper av människor det här gäller. Remissinstanserna har i hög grad bekräftat denna tanke.

I likhet med förslagsställarna vill utskottet understryka behovet av en viss centralisering av åtgärder till de områden där det finns personal med specialkunskaper på området. Detta ställningstagande strider enligt utskottet inte mot den huvudprincip som idag gäller i de nordiska länderna och som tar sikte på att ge nödvändig hjälp och behandling så nära hemmet som möjligt. Vad som här gäller är att en centralisering av behandlingsformer och kunskapsinhämtande först måste ske för att det skall kunna bli en effektiv decentralisering till närmiljön.

– – –

Att kartlägga olika små grupper i de nordiska länderna efter gemensamma kriterier kommer således att vara en viktig uppgift. Utskottet ansluter sig till tanken att en nordisk projektgrupp kan fungera som en idébank och informationscentral för primärhälsovården i de nordiska länderna. Ett sådant koordinerande serviceorgan kan göra det lättare på nationell nivå att organisera totalomsorgen för de grupper som inte får en tillfredsställande service inom den nuvarande hälso- och sjukvården.

I tillägg till den nämnda kartläggningsuppgiften torde det vara aktuellt att utarbeta en översikt över organisationer för små grupper av funktionshämmade så att personer med ovanliga sjukdomar lättare kan få kontakt med föreningar i övriga nordiska länder, om en sådan inte skulle finnas i det egna landet. Projektgruppen bör också kunna ta initiativ till gemensam nordisk forskning och behandling på de områden där den fackliga expertisen är speciellt stor i ett eller två av länderna samt dessutom stimulera till samarbete mellan olika grupper av fackfolk.

Dessa och andra konkreta arbetsuppgifter som nämns i medlemsförslaget är väl ägnade till att ge samarbetet en fast och verklighetsnära grund att utgå ifrån.

Enligt vad utskottet erfarit har Nordiska nämnden för handikappfrågor påbörjat arbetet med en förstudie beträffande de små handikappgrupperna. Förstudien, som kommer att föreläggas Nordiska ministerrådet, avses att avslutas med en publikation som beskriver varje handikapp. I vad mån medel kommer att avsättas för ett nordiskt samarbetsprojekt är ännu inte bestämt.

Inom ramen för socialstyrelsens s. k. handikapprogram finns vidare enligt vad utskottet erfarit planer på att i samarbete med berörda organisationer kartlägga situationen för vissa mindre kända handikappgrupper.

Utskottet är f. n. inte berett att tillstyrka motionärernas förslag om en särskild utredning av små handikappgruppers förhållanden. Utskottet vill emellertid understryka betydelsen av att situationen för de i motionen nämnda grupperna bättre uppmärksammas. I första hand bör detta kunna ske genom de arbeten som pågår och planeras inom socialstyrelsen och på det nordiska planet. Utskottet vill dessutom hänvisa till den kartläggning av det ekonomiska stödet till handikappade som skall göras av statens handikappråd (se ovan s. 17 f.). Denna kan bl. a. belysa många specifika svårigheter som de små handikappgrupperna har och som kanske inte alltid rönt tillräcklig förståelse. Utskottet utgår vidare från att arbetet på det nordiska planet fortsätter och att företrädare för här aktuella handikapp-

grupper bereds tillfälle att delta i projektarbetet.

Motion 1983/84:983 (yrkandena 1 och 2) avstyrks med hänvisning till det anförda.

Vissa åtgärder för allergiker m. fl.

I *motion 1983/84:1617 av Karin Flodström m. fl. (s)* hemställs att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om att informationsarbetet om allergikernas situation intensifieras och samordnas för att leda till att ett kunskapscentrum för allergiker inrättas. Motionärerna pekar bl. a. på att allergisjukdomarna i dag är en av de största sjukdomarna i landet. Kunskapen om vad i miljön som är allergiframkallande och information till såväl allergiker som andra är en förutsättning för att sjukdomarna skall både förebyggas och lindras. Ett kunskapscentrum för förmedling av informations- och utbildningsmaterial skulle därför enligt motionärerna bli en värdefull tillgång för allergiker och andra.

I *motion 1983/84:2470 av Elis Andersson (c)* och *Bengt Kindbom (c)* hemställs att riksdagen uttalar sig för att den kontinuerliga utbyggnaden inom handikappområdet skall fullföljas och att därvid astmatikers/ allergikers situation särskilt beaktas. Enligt motionärerna är astma/ allergisjukdomarna ett område där ökade resurser måste sättas in. Motionärerna pekar bl. a. på förebyggande insatser i förskolan, forskning och födoämnesallergier bland barn och framhåller att det är en stor grupp som lider av astma/allergi, en sjukdom som kan förebyggas och lindras eftersom den i så hög grad är miljöbetingad.

I rapporten Barn med astma, underlag för vårdprogram (pm 54/83) konstaterar socialstyrelsens vårdprogramnämnd att bl. a. djurepitel, pollen, damm, mögel och födoämnen ofta orsakar astma/allergisymptom. Bl. a. nämns att drygt 50 % av barn med astma är överkänsliga mot pälsdjur. Mögel kan vidare enligt rapporten vara en viktig orsak till astma genom att det förekommer i stor mängd t. ex. i våtutrymmen, i luftfuktare, i ventilationsanläggningar etc. När det gäller födoämnen framhålls bl. a. att det vid allergi mot fisk eller skaldjur ofta är tillräckligt med endast lukten för att besvär skall utlösas. I rapporten pekas vidare särskilt på betydelsen av information, utbildning och forskning när det gäller möjligheterna att förbättra de astmasjukas situation.

Utskottet har tidigare behandlat motioner om åtgärder mot allergisjukdomar och åtgärder för allergiker, senast i sitt av riksdagen godkända betänkande SoU 1982/83:23. Utskottet uttalade därvid bl. a. följande (s. 14):

Utskottet anser, i likhet med vad riksdagen tidigare uttalat, att det är av största vikt att man på olika områden gör allt vad som rimligen kan krävas från samhällets sida för att olägenheter för personer med allergiska/ astmatiska besvär skall elimineras eller i vart fall så långt möjligt minskas. Det ankommer därvid i första hand på berörda myndigheter, bl. a. socialstyrelsen, att noga följa utvecklingen och ta initiativ till erforderliga

åtgärder. Det är vidare angeläget, som utskottet tidigare påpekat, att ett program för samhällets insatser i fråga om allergivården utarbetas så snart som möjligt.

Inom socialstyrelsen pågår ett särskilt utredningsarbete beträffande ett program för samhällets insatser i fråga om allergivården. Enligt vad utskottet inhämtat är utredningsarbetet inriktat på en kartläggning av befintliga vårdresurser och råd angående lämplig organisation av allergivården. Resultatet av utredningsarbetet beräknas snart kunna publiceras.

En inom socialdepartementet särskilt tillsatt arbetsgrupp, den s. k. arbetsgruppen för barnallergifrågor, har under 1983 publicerat betänkandet De allergiska barnen i samhället (Ds S 1983:3). I betänkandet belyses allergifrågorna från olika aspekter och lämnas förslag bl. a. till olika förebyggande åtgärder. Dessa torde även ha giltighet för vuxna allergiker. Arbetsgruppen betonar särskilt vikten av tidigt insatta förebyggande åtgärder. Enligt vad utskottet inhämtat har betänkandet skickats till kommuner, landsting och andra berörda organ för information.

Arbetsgruppen föreslår i betänkandet bl. a. att information om allergi förs in i utbildningar av olika slag, att kommuner och landsting i sin fortbildning för olika personalkategorier tar upp allergi samt att ett kunskapscentrum som kan vara kontrollpunkt för den samlade och aktuella kunskapen inom allergiområdet byggs upp. Utskottet har erfarit att Riksförbundet mot astma-allergi som ett led i förverkligandet av arbetsgruppens förslag erhållit medel från allmänna arvsfonden för viss kartläggning rörande ett kunskapscentrum för allergifrågor i Tivedskolan, Laxå. Förbundet har helt nyligen för regeringen redovisat uppdraget och därvid bl. a. föreslagit att ett kunskapscentrum förläggs till Tivedskolan med verksamhetsstart den 1 januari 1985. Framställningen är f. n. föremål för handläggning i departementet.

Utskottet konstaterar att frågan om inrättande av ett särskilt kunskapscentrum som s-motionärerna förordar f. n. bereds inom regeringskansliet. Någon riksdagens åtgärd är därför inte påkallad. Utskottet avstyrker därför motion 1983/84:1617.

Som utskottet tidigare uttalat är det av största vikt att man gör allt vad som rimligen kan krävas från samhällets sida för att olägenheter för personer med allergiska/astmatiska besvär skall elimineras eller i vart fall så långt möjligt minskas. Hela samhället berörs av detta problem, och det finns i stort sett inte något samhällsområde som är undantaget. Detta leder i sin tur till krav på samverkan mellan flera organ på olika nivåer. På riksnivå berörs bl. a. socialstyrelsen, skolöverstyrelsen, livsmedelsverket och arbetarskyddsstyrelsen. Som exempel på framgångsrik samverkan på allergiområdet kan nämnas arbetarskyddsstyrelsens och socialstyrelsens allmänna råd om begränsning av tobaksrökning i lokaler av gemensamhetskaraktär (AFS 1983:10). Det är enligt utskottets mening angeläget att fortsatta ansträngningar görs i fråga om att förbättra allergikers/astmatikers situation,

varvid särskilt bör framhållas behovet av ökad kunskap om allergi/ astmasjukdomars uppkomst och mekanismer. Sådan kunskap är en förutsättning för verksamma förebyggande åtgärder och för utveckling av effektivare läkemedel. Utskottet vill i övrigt hänvisa till det ovan redovisade programarbete som pågår på allergivårdens område och som kan väntas inom kort ge bättre underlag för samhällets insatser på såväl central som lokal nivå.

Med det anförda får motion 1983/84:2470 anses besvarad. Denna avstyrks därför.

Hjälpmedelsförsörjningen i förskolan

Landstingen ansvarar för att handikappade kostnadsfritt erhåller hjälpmedel som de behöver för den dagliga livsföringen. För denna verksamhet erhåller landstingen stöd från staten, s. k. hjälpmedelsersättning. Av hjälpmedelsersättningen tillförs ett visst belopp en fond för drift av handikappinstitutet som är ett centralt organ för hjälpmedelsförsörjningen i landet. Institutet har bl. a. till uppgift att bedriva forskning och utvecklingsverksamhet samt prova och informera om hjälpmedel. Det skall ske utifrån en helhetssyn på handikappade och deras situation. För att uppnå en över landet enhetlig hjälpmedelsförsörjning ger institutet ut en hjälpmedelsförteckning. På denna förteckning uppförs de hjälpmedel som institutet rekommenderar landstingen att kostnadsfritt utlämna till handikappade.

Landstingens hjälpmedelsverksamhet är i sin nuvarande form relativt ung och har hittills företrädesvis varit inriktad på vuxna personer med fysiska handikapp, t. ex. hörselskada, rörelsehinder, synskada.

Sjukvårdshuvudmännen övertar den 1 juli 1984 kostnadsansvaret för tillhandahållande av hjälpmedel för handikappade elever i grundskolan, gymnasieskolan, statlig och kommunal vuxenutbildning och för studerande i högskolan (prop. 1982/83:174, SfU 26, rskr 367).

I *motion 1983/84:783 av Bengt Lindqvist (s)* hemställs att riksdagen beslutar uttala sig för att ansvaret för hjälpmedel i förskolan överförs från kommunerna till landstingen. Motionären anför bl. a. att bakgrunden till sjukvårdshuvudmännens kostnadsansvar för hjälpmedelsförsörjningen inom skolväsendet är integrationsutredningens förslag om hjälpmedel i skolan (SOU 1981:23). Utredningens arbetsområde var skolan, och därmed begränsades förslag och åtföljande beslut till skolområdet. När det gäller hjälpmedelsförsörjningen är detta enligt motionären olyckligt eftersom i vissa fall användningen av särskild utrustning i skolan måste tränas in redan i förskolan. Med olika huvudmannaskap för de två skolformernas hjälpmedelshantering kan det, framhåller motionären vidare, uppstå problem om vem som är kostnadsansvarig.

Integrationsutredningen konstaterar i betänkandet Handikappade elever i

det allmänna skolväsendet (SOU 1982:19) att många barn och ungdomar är funktionshindrade alltsedan födelsen. När de börjar skolan har de därför genom sin omgivning i betydande utsträckning redan grundlagt en syn på sig själva, på sitt funktionshinder, på omgivningen och på sina möjligheter. Omgivningens attityder till deras funktionshinder kan enligt utredningen t. ex. ha grundlagt en känsla hos barnet av att inte ingå i gemenskapen. Det stöd och den hjälp barnet kan få från sin egen familj räcker kanske inte för att uppväga detta tryck utifrån. Samhället måste i konsekvens härmed enligt utredningen i större utsträckning än i dag koncentrera sitt stöd till de handikappade barnens tidiga levnadsår.

Förskolan är en viktig pedagogisk resurs för handikappade barn. Enhetlighet och smidighet i hjälpmedelshanteringen är härvid angelägna krav. I Handlingsprogram i handikappfrågor (SOU 1982:46) uttalas bl. a. att samhället bör sträva efter att förenkla hjälpmedelshanteringen och att målet för en förenklad verksamhet bör vara att sjukvårdshuvudmännen får det fulla ansvaret för all hjälpmedelsverksamhet (s. 40). Handikappinstitutets roll för hela hjälpmedelsverksamheten betonas. Angelägna områden som behöver prioriteras är enligt handlingsprogrammet bl. a. hjälpmedel för barn och flerhandikappade.

Inom handikappinstitutet har nyligen tagits fram en promemoria, Handikappade barn och deras leksituation (proj. 0212, best. nr 3201). I promemorian berörs bl. a. organisatoriska och administrativa problem på hjälpmedelsområdet, t. ex. när det gäller handikappade barn i förskolan, ansvaret för anpassningen av förskolan och ansvarsfördelningen visavi omsorgsmyndigheten etc. Behovet av en entydig gränsdragning mellan olika huvudmäns ansvarsområden framhålls. Det påpekas att skilda huvudmannaskap när det gäller tekniska hjälpmedel, pedagogiska hjälpmedel och leksaker medför många problem därigenom att bl. a. beslutsfattandet försvåras. Någon form av samordning av verksamheten är enligt promemorian önskvärd. Bl. a. påpekas t. ex. att det i Stockholmsområdet finns 14 kommuner med sinsemellan olika bestämmelser samt att många kommuner har mycket små anslag för materialanskaffning. Även bristande samverkan mellan olika huvudmän framhålls.

Promemorian har ännu inte föranlett något ställningstagande från handikappinstitutets sida. Enligt vad utskottet inhämtat bereds frågan vidare inom institutet.

Utskottet delar motionärens uppfattning om önskvärdheten av en likformig behandling av ärenden om tekniska hjälpmedel för barn med handikapp. Att kommunerna fortfarande har ansvaret för hjälpmedel i förskolan kan te sig överraskande mot bakgrund av att sjukvårdshuvudmännen övertagit ansvaret för hjälpmedel för handikappade elever i bl. a. grundskolan. Det ligger nära till hands att överväga en liknande lösning för förskolans del. Detta bör i ännu högre grad gälla fritidshemmen som tar emot barn i skolåldern. Som framgått av redovisningen ovan är dock frågan redan

föremål för uppmärksamhet hos handikappinstitutet. Utskottet förutsätter att regeringen följer utfallet härav och om så visar sig motiverat tar initiativ till förhandlingar rörande ansvaret för hjälpmedel i förskolor och fritidshem.

Motion 1983/84:783 bör med hänsyn till det anförda inte föranleda någon åtgärd från riksdagens sida och avstyrks.

Bidrag till färdtjänst

Färdtjänsten är ett komplement till den allmänna trafikförsörjningen och är avsedd för personer som på grund av handikapp har väsentliga svårigheter att förflytta sig på egen hand eller anlita allmänna kommunikationer. Statsbidrag utgår för del av kommunernas kostnader för verksamheten.

I budgetpropositionen föreslås 325 milj. kr. under anslaget *G 2. Bidrag till färdtjänst.* Från anslaget betalas statsbidrag till landsting och kommuner för färdtjänst åt handikappade. Bidraget är 35 % av bruttodriftkostnaderna, inräknat kostnaderna för arbetsledare. Bidraget får dock inte öka mer än ett belopp som står i visst förhållande till antalet personer som är 65 år och äldre samt utvecklingen av konsumentprisindex (den s. k. begränsningsregeln).

Begränsningsregeln infördes fr. o. m. den 1 januari 1981 i syfte att begränsa ökningstakten för bidraget. Begränsningsregeln innebär att en kommun inte obegränsat får bygga ut färdtjänstverksamheten med statsbidrag. Denna begränsning avsågs i första hand ske hos kommuner som redan hade en väl utbyggd färdtjänstservice.

Utskottet begärde i sitt av riksdagen godkända betänkande SoU 1980/81:17 (s. 3) att effekterna av de nya bidragsreglerna skulle studeras och redovisas för riksdagen. Med anledning av utskottets begäran uppdrog regeringen åt socialstyrelsen att inkomma med en kommunvis gjord jämförelse av utgivna statsbidrag avseende verksamheten under kalenderåren 1980 och 1981.

Socialstyrelsen har för regeringen redovisat erfarenheterna av de nya bidragsbestämmelserna. Föredragande statsrådet kommenterar redovisningen i budgetpropositionen (s. 107) och anför:

Socialstyrelsen redovisar, att den s. k. begränsningsregeln för statsbidraget till färdtjänsten minskade bidraget med ca 4 % under år 1981 och med mindre än 1 % under år 1982, jämfört med vad som skulle ha utgått, om regeln inte hade funnits. Totalt sett ökade dock statsbidraget med närmare 25 milj. kr. under vartdera året. Den statsunderstödda färdtjänsten kan beräknas kosta ca 930 milj. kr. under kalenderåret 1984.

I *motion 1983/84:2239 av Nils Carlshamre m. fl. (m)* hemställs att riksdagen beslutar att för budgetåret 1984/85 under anslaget G 2. Bidrag till färdtjänst anvisa 162 500 000 kr. *(yrkande 1).* Motionärerna framhåller att volymökningen i kommuner och landsting 1984 beräknas uppgå till nästan 2 % och anför att det är oacceptabelt med fortsatt ökning av den kommunala verksamheten i ett läge med rekordhögt underskott i den samlade offentliga

sektorn. För att den kommunala volymökningen skall upphöra är det enligt motionärerna nödvändigt att minska statsbidragen till kommunerna. Det ankommer i stället på kommuner och landsting att göra den omfördelning mellan olika verksamhetsområden som blir nödvändig vid nolltillväxt på ett socialt acceptabelt sätt. Motionärerna anför vidare att färdtjänsten nu är en etablerad verksamhet, att det stimulansbidrag som utgått bör kunna slopas och att valet står mellan att göra nedskärningar nu och i ordnade former eller att det sker dramatiskt i ett statsfinansiellt krisläge. Enligt motionärerna bör därför statsbidraget till färdtjänst halveras under budgetåret 1984/85 för att sedan helt utgå.

I *motion 1983/84:1639 av Lars Werner m. fl. (vpk)* föreslås att riksdagen uttalar att statsbidragsbestämmelserna för färdtjänsten återställs till vad som gällde före 1981 *(yrkande 1)*. Motionärerna anför att begränsningsregeln begränsar ökningstakten för färdtjänsten och att begränsningen är av den arten att någon egentlig utvidgning av de kategorier som får färdtjänst inte längre är möjlig. Det är enligt motionärerna en rent ekonomisk avvägning som inte har någon egentlig relevans för behovet av färdtjänst.

Insatser för handikappade har till syfte att tillgodose de särskilda behov som handikappet innebär och därigenom ge handikappade samma möjligheter som andra att leva med i samhället. Goda möjligheter till förflyttning har en grundläggande betydelse för att handikappade skall kunna delta i samhällslivet. Syftet med statsbidraget är att stimulera kommunerna till att bygga ut en färdtjänst av god kvalitet.

Färdtjänst finns numera i alla landets kommuner. Även om kommunernas ekonomiska situation f. n. enligt vad som redovisas i årets finansplan (prop. 1983/84:100, bil. 1) är relativt tillfredsställande genom att kommunerna i ökad utsträckning tycks ha tagit till vara olika möjligheter att rationalisera och effektivisera verksamheten finns alltjämt stora variationer mellan olika kommuner. Dessutom skiftar, som särskilt framhålls i budgetpropositionen i anslutning till handikappomsorgen (s. 103), färdtjänstens kvalitet mellan kommunerna. Stora skillnader råder vad gäller antalet resor, taxor, reslängd och tillgång till specialfordon. Skillnaderna har belysts i en delrapport av Tekniska högskolan i Lund (trafikteknik) (dec. 1983) i forskningsprojektet Färdtjänst i kommunerna – möjligheten att tillgodose delar av färdtjänstbehovet inom kollektivtrafiken.

Utskottet anser inte att förhållandena är sådana att en avveckling av den stimulans till utbyggd och förbättrad färdtjänst som statsbidraget till kommunerna utgör bör övervägas med anledning av vad som anförts i motion 1983/84:2239 (yrkande 1). Enligt utskottets mening får begränsningsregeln t. v. anses vara tillräcklig som medel att begränsa ökningstakten av statsbidraget. Utskottet tillstyrker därför propositionens förslag till medelsanvisning och avstyrker motionsyrkandet.

Som redogjorts för i det föregående innebär begränsningsregeln att en kommun inte obegränsat kan bygga ut färdtjänstverksamheten med

statsbidrag. Utskottet är i nuvarande statsfinansiella situation inte berett att med anledning av vad som anförts i motion 1983/84:1639 (yrkande 1) tillstyrka ett avskaffande av begränsningsregeln. Utskottet vill särskilt erinra om att begränsningsregelns utformning, som tekniskt är kopplad till ett riksgenomsnitt, inte innebär hinder för de kommuner som i dag har en mindre väl utvecklad färdtjänstservice att fortsättningsvis utveckla verksamheten. Motionsyrkandet avstyrks.

I *motion 1983/84:1620 av Pär Granstedt (c)* och *Birgitta Hambraeus (c)* föreslås att socialtjänstlagen ändras så att färdtjänstbiljetter skall kunna utnyttjas också vid besök utanför den egna kommunen eller det egna landstingsområdet. Motionärerna anför bl. a. att grundtanken bakom färdtjänsten är att handikappade skall få i princip samma resmöjligheter som människor har som kan använda kollektiva färdmedel. Det är enligt motionärerna nu nödvändigt att få till stånd enhetliga och enkla regler. En orsak till den förvirring som råder är att socialtjänstlagen förutsätter att färdtjänsthuvudmännen skall stå för all färdtjänst inom sitt område. Detta innebär att en handikappad som besöker annan ort således skall ansöka om färdtjänst i varje ort han/hon besöker. En enkel lösning på problemet vore enligt motionärerna att ändra socialtjänstlagen så att den huvudman inom vars område den handikappade är skriven svarar för färdtjänstkostnaden oavsett var i landet den uppstår.

I *motion 1983/84:1223 av Börje Nilsson (s)* och *Ingvar Björk (s)* hemställs att riksdagen ger regeringen till känna vad i motionen anförts rörande specialfordon för färdtjänstresenärer samt taxesättningen vid resa med färdtjänst. Motionärerna anför bl. a. att statsbidraget bör vara förknippat med vissa kvalitets- och jämlikhetskrav. Förutom kravet att taxibilarna bör kompletteras med specialfordon bör resekostnaden vara likvärdig med andra kommuninvånares resekostnader. Förekommer zontaxor eller länskort för kollektivresenärer bör således enligt motionärerna samma taxor tillämpas för färdtjänstresenärerna. Motionärerna framhåller särskilt att det är en jämlikhetsfråga att samma resekostnader tillämpas oavsett färdsätt.

Enligt socialtjänstlagen har kommunen det yttersta ansvaret för att de som vistas i kommunen får det stöd och den hjälp som de behöver. Det yttersta ansvaret innebär bl. a. att socialnämnden skall svara för omsorg och service, upplysningar, råd, stöd och vård, ekonomisk hjälp och annat bistånd till familjer och enskilda som behöver det. Den enskilde som vistas i kommunen har vidare rätt till bistånd för sin försörjning och sin livsföring i övrigt, om hans behov inte kan tillgodoses på annat sätt. Rätten till bistånd inbegriper även färdtjänst.

Socialtjänstlagen gör inte någon åtskillnad mellan dem som är bosatta inom kommunen och dem som utan att vara bosatta där vistas i kommunen (tillfällig vistelse).

I regeringens proposition 1979/80:1 om socialtjänsten anförs beträffande kommunens ansvar bl. a. att det är vistelsekommunen som skall lämna den

enskilde stöd och hjälp och att det således är den kommun där den enskilde befinner sig, när hjälpbehovet inträder, som har ansvaret för att den enskilde får den hjälp som han behöver. Beträffande vistelsekommunernas skyldigheter får utskottet i övrigt hänvisa till betänkande SoU 1983/84:1 om vissa socialtjänstfrågor (s. 10 f. och s. 39).

Socialberedningen (S 1980:07) har uppdraget att följa och utvärdera socialtjänstreformen. Enligt vad utskottet inhämtat pågår inom beredningen f. n. en översyn av det s. k. vistelsebegreppet, som utgör den rättsliga grunden för vistelsekommunens skyldigheter. Resultatet av översynen kommer att redovisas i beredningens slutbetänkande som beräknas avges i slutet av år 1984.

Svenska kommunförbundet beslutade den 25 februari 1983 att anta en rekommendation beträffande vistelsekommuns kostnadsansvar för bistånd i form av färdtjänst (s. k. interkommunal färdtjänst). Genom beslutet rekommenderas kommunerna att anta vissa regler om kostnadsfördelning kommuner emellan för färdtjänstresor. Rekommendationen innebär att den färdtjänstberättigades mantalsskrivningskommun svarar för kostnaderna för färdtjänstresa i annan kommun, att mantalsskrivningskommunen bestämmer hur många färdtjänstresor som får företas i annan kommun samt att i övrigt vistelsekommunens regler gäller för färdtjänst, dvs. i fråga om resans längd, egenavgift, typ av resa etc. Vistelsekommunens ansvar att bistå den som behöver färdtjänst med erforderliga fysiska resurser – t. ex. specialfordon och personal – inskränks inte geom rekommendationen.

Den interkommunala färdtjänsten skall bedrivas försöksvis under två år. Därefter kommer erfarenheterna att utväderas och rekommendationen att omprövas. Enligt vad utskottet inhämtat har ca 200 av landets kommuner hittilldags anslutit sig till rekommendationen.

Enligt utskottets mening måste resultatet avvaktas av socialberedningens överväganden rörande vistelsekommunens ansvar innan några ändringar i socialtjänstlagen kan övervägas. Det är även önskvärt med ytterligare erfarenheter från den pågående försöksverksamheten med interkommunal färdtjänst. Utskottet vill i detta sammanhang även erinra om förslaget i budgetpropositionen om en permanentning av riksfärdtjänsten (bil. 8, s. 166–178). Motion 1983/84:1620 avstyrks därför.

När det gäller frågan om specialfordon för färdtjänstresenärer och taxesättningen vid resa med färdtjänst avser, enligt vad utskottet inhämtat, *kollektivtrafikberedningen* (K 1979:07) att påbörja ett projektarbete som bl. a. syftar till ett effektivare utnyttjande genom samordning av bl. a. taxi och specialfordon på färdtjänstområdet, bl. a. genom inrättande av beställningscentraler och en ökad integrering av färdtjänsten med kollektivtrafiken. Inom ramen för projektet behandlas även frågor om handikappanpassning av olika fordonstyper, t. ex. taxibilar och andra kollektivtrafikmedel. Projektarbetet skall bedrivas i samarbete med bl. a. Svenska kommunförbundet. Genom kollektivtrafikberedningens försorg

har vidare projekt påbörjats som gäller samordning av samhällsstödda transporter samt länsfärdtjänst i stället för riksfärdtjänst inom län.

Utskottet har vidare inhämtat att socialstyrelsen har planer på att närmare undersöka färdtjänsten i kommuner med mindre väl utvecklad färdtjänstservice. Arbetet syftar till att belysa de skillnader som finns i detta avseende mellan olika kommuner.

Svenska kommunförbundet genomför f. n. en undersökning av den enskildes kostnader för färdtjänstresa och dessas relation till avgifterna inom bl. a. kollektivtrafiken. Som ett led i detta arbete har den i det föregående nämnda (s. 27) forskningsrapporten tagits fram. Undersökningen syftar till att utreda behovet av normer för ett enhetligt taxesystem för den kommunala färdtjänsten. Svenska kommunförbundet avser vidare att innevarande år hålla kurser och konferenser för att ta fram ett erfarenhetsunderlag åt kommunerna i fråga om färdtjänstens kvalitet i olika delar av landet.

Som redogjorts för i det föregående (s. 17 f.) har regeringen i enlighet med ett nyligen fattat riksdagsbeslut uppdragit åt statens handikappråd att kartlägga det ekonomiska stödet till handikappade. Det är naturligt att också färdtjänsttaxorna beaktas i det sammanhanget.

Utskottet delar motionärernas grundsyn i fråga om utvecklingen av färdtjänsten. Med hänvisning till det redovisade utvecklingsarbetet avseende färdtjänstens innehåll och kvalitet erfordras dock inget initiativ från riksdagens sida med anledning av motion 1983/84:1223. Motionen avstyrks.

Utvecklingen av social hemtjänst och färdtjänst

I *motion 1983/84:1639 av Lars Werner m. fl. (vpk)* begärs en översyn av rådande förhållanden inom social hemtjänst och färdtjänst. Motionärerna hemställer om åtgärder i syfte att uppnå en hög och jämn servicenivå i hela landet, att erhålla en taxepolitik som inte hindrar någon att av ekonomiska skäl avstå från service och att utmönstra alla diskriminerande bestämmelser och uppnå största möjliga jämlikhet mellan handikappade och icke handikappade *(yrkande 2)*. Det är enligt motionärerna viktigt att se hemtjänsten och färdtjänsten i sitt sammanhang. Det är i stort sett samma grupper, äldre och handikappade, som betjänas av denna samhällsservice. Det är också enligt samma motionärer samma grupper som under senare år har drabbats av en rad inkomstnedskärningar och avgiftshöjningar. Samtidigt med att kommunerna fått sämre ekonomi har en åtgärd mot detta varit att höja olika avgifter, bland dem avgiftstaxan. Det ligger därför enligt motionärerna nära till hands att tro att en betydelsefull förklaring till att hemtjänsten minskar är att människor som skulle behöva hjälp tvingas avstå från denna av ekonomiska skäl. Det finns därför anledning att se över problemet. Statsbidraget utgår från förutsättningen att den som behöver hemtjänst också får det. Genom reglerna om statsbidrag till hemtjänsten måste vidare enligt motionärerna ett taxesystem förhindras som innebär att

den som behöver många timmars hjälp drabbas på ett orimligt sätt. Färdtjänsten är enligt motionärerna alltjämt förknippad med begränsningar som gör att handikappades möjligheter att resa och förflytta sig skiljer sig från icke handikappades. Det finns begränsningar i t. ex. antalet resor och resornas längd, i antalet uppehåll under en resa och i avgifter. Motionärerna framhåller att skillnaderna är stora från kommun till kommun. I glesbygden får t. ex. färdtjänsten i betydande utsträckning ta på sig rollen inte som ett komplement till utan som ersättning för kollektiva färdmedel.

Enligt socialtjänstlagen får kommun ta ut skäliga avgifter för bl. a. social hemhjälp och färdtjänst enligt grunder som kommunen bestämmer. Avgiften får dock inte överstiga kommunens självkostnad. Svenska kommunförbundet har rekommenderat landets kommuner en särskild avgiftstaxa för hemhjälp till pensionärer (cirkulär 1983:175). Taxan är avsedd för avgiftsuttag år 1984 och grundar sig på 1983 års taxering. Den rekommenderade taxan varierar beloppsmässigt i olika inkomstlägen (statligt taxerad inkomst) mellan 0 och 595 kr. per månad alltefter omsorgsnivå. På färdtjänstområdet saknas normtaxa av angivet slag.

Syftet med den sociala hemhjälpen är att göra det möjligt för äldre och handikappade att så länge det är möjligt bo kvar i egna bostäder. Utbyggnaden av denna hjälpform har bl. a. inneburit att äldre och handikappade i större utsträckning kan bo kvar i sina invanda miljöer och att följaktligen beroendet av omhändertagande i institutionella former minskat. Riksdagen har nyligen beslutat om nya statsbidragsregler till den sociala hemhjälpen att gälla fr. o. m. den 1 januari 1984 (prop. 1983/84:9, SoU 12, rskr 43). Syftet med det nya statsbidragssystemet är bl. a. att främja olika öppenvårdande insatser inom äldre- och handikappomsorgen och att stödja främst kommuner som har en rationell verksamhet. Systemet innebär även mindre administrativt krångel. Utformningen av det nya statsbidragssystemet ger kommunerna möjlighet att med statligt stöd utforma ny verksamhet inom den sociala hemhjälpens ram efter de varierande behov som föreligger. Vidare innebär det nya statsbidragssystemet att särskilda medel avsätts för utvecklingsprojekt.

Som redogjorts för i det föregående (s. 9) pågår inom socialstyrelsen ett utvecklingsarbete beträffande social hemtjänst. Arbetet är koncentrerat till hemtjänstens framtida roll. Arbetet kommer att leda till utarbetande av allmänna råd.

Inom bostadsdepartementets verksamhetsområde har åtgärder vidtagits som innefattar bl. a. ett program för bostadsbeståndets förbättring, vilket till väsentlig del lägger tyngdpunkten på en ökad tillgänglighet för äldre och handikappade. Inom detta departement har vidare inrättats en interdepartemental arbetsgrupp för fortsatt utredningsarbete avseende äldres och handikappades bostadsförhållanden.

Färdtjänsten är i likhet med den sociala hemtjänsten en kommunal angelägenhet och utgör ett komplement till den allmänna trafikförsörjning-

en. Beträffande de utvecklingsinsatser som f. n. görs på färdtjänstområdet hänvisas till den redogörelse som lämnats ovan (s. 29 f.). Frågan om viss utformning av taxor för social hemhjälp behandlades av utskottet i betänkande SoU 1983/84:13. Utskottet anförde där följande:

Frågan om utformningen av taxor för social hemhjälp ligger inom ramen för den kommunala självstyrelsen. Svenska kommunförbundet har till vägledning för kommunerna utformat en allmän rekommendation om sådana avgiftstaxor. Enligt utskottets mening saknas därför anledning för riksdagen att gå närmare in på innehållet i dessa.

Som framgått av redovisningen i det föregående är vidare samordningsfrågorna inom det socialpolitiska bidragssystemet – och då särskilt frågan om ett mera enhetligt inkomstunderlag – föremål för uppmärksamhet inom regeringskansliet. Det är naturligt att också de sociala hemhjälpstaxorna beaktas i det sammanhanget.

När det i övrigt gäller taxesättningen inom social hemhjälp och färdtjänst vill utskottet erinra om det uppdrag regeringen nyligen givit statens handikappråd att kartlägga det ekonomiska stödet till handikappade, vilket i viss mån tillgodoser motionärernas önskemål. Beträffande färdtjänsten får utskottet även erinra om det utredningsarbete som pågår i Svenska kommunförbundets regi och den undersökning som planeras av socialstyrelsen (se ovan s. 29 f.).

Med det anförda avstyrker utskottet motion 1983/84:1639 (yrkande 2).

Omsorgen om psykiskt utvecklingsstörda m. m.

I budgetpropositionen föreslås 448 743 000 kr. under anslaget *G 3. Bidrag till driften av särskolor m. m.* Från anslaget betalas lönekostnader för särskolechefer, rektorer, studierektorer och lärare vid särskolan. Bidraget är 95 % av sådana kostnader. Även till särskoleverksamhet som ordnas av enskilda, föreningar och stiftelser utges statsbidrag om det finns särskilda skäl. Från anslaget betalas även byggnadsbidrag samt statsbidrag till en försöksverksamhet med undervisning för vuxna psykiskt utvecklingsstörda. Socialstyrelsen och skolöverstyrelsen erhåller vidare medel för viss kurs- och konferensverksamhet.

I *motion 1983/84:2239 av Nils Carlshamre m. fl. (m)* hemställs att riksdagen för budgetåret 1984/85 under nämnda anslag anvisar 224 371 500 kr. *(yrkande 2)*. Motionärerna anför bl. a. att kostnaden för särskolan bör bekostas av landstingen själva utan statsbidrag och att det nu är lämpligt att företa en sådan förändring med anledning av den rådande situationen. Särskoleverksamheten, som enligt motionärerna är en mycket angelägen verksamhet, har nu etablerats i landstingen och omfattningen och inriktningen av denna verksamhet skall därför inte vara beroende av särskilt specialdestinerat statsbidrag. Bidrag till särskolor, som drivs av enskilda föreningar och stiftelser som av särskilda skäl uppbär statsbidrag, bör enligt motionärernas uppfattning fortsätta att utgå.

I *motion 1983/84:1213 av Nils-Olof Gustafsson (s)* och *Marianne Stålberg (s)* hemställs att riksdagen begär att regeringen verkar för en försöksverksamhet beträffande ändrat huvudmannaskap för omsorgsverksamheten i Jämtlands län i enlighet med vad som anförts i motionen. Motionärerna pekar bl. a. på att utlokalisering, liksom integrering i kommunernas verksamheter pågått i flera år men att de politiska besluten och administrationen dock fortfarande är centraliserade. För att kunna genomföra en politisk demokratisering av omsorgen om psykiskt utvecklingsstörda krävs enligt motionärerna en decentralisering till kommunerna. Det hinder som nuvarande lagstiftning utgör för ett förändrat huvudmannaskap bör därför undanröjas. Motionärerna anser att en försöksverksamhet med en kommun som huvudman för omsorgsverksamheten snarast bör komma till stånd i Jämtlands län och att det bör ankomma på landstinget att utse den kommun i vilken försöksverksamheten skall ske.

Omsorgskommittén redovisar i betänkandet Omsorger om vissa handikappade (SOU 1981:26) bl. a. överväganden om vilka huvudmän som bör ansvara för boendeformer, undervisning, arbete/sysselsättning och fritid. Kommittén föreslår att huvudmannaskapet för särskilda omsorger skall ligga på landstingen, men beträffande undervisning, fritidsverksamhet och enskilt boende bör enligt kommittén kommunerna helt eller delvis ha ansvaret. När det gäller förmedling av arbetstillfällen och erbjudande av arbete inom Samhällsföretagsgruppen har staten ansvaret.

Inom regeringskansliet pågår f. n. beredning av betänkandet inom en för ändamålet särskilt tillkallad arbetsgrupp med företrädare för bl. a. socialstyrelsen, skolöverstyrelsen, de både kommunförbunden och handikapprörelsen. Utskottet – som vill erinra om att en försöksverksamhet av det slag som begärs i motionen torde förutsätta särskild lagstiftning – utgår från att arbetsgruppen som ett led i det pågående beredningsarbetet överväger behovet av olika former av försöksverksamhet. Motion 1983/84:1213 bör därför inte föranleda något riksdagens initiativ och avstyrks.

Vad beträffar medelsanvisningen under ifrågavarande anslag är utskottet med hänsyn till pågående beredningsarbete av omsorgskommitténs betänkande inte berett att med anledning av vad som anförts i motion 1983/84:2239 (yrkande 2) överväga ändrat statsbidrag till driften av särskolor m. m. Utskottet tillstyrker därför propositionens förslag och avstyrker motionen såvitt nu är i fråga.

Styrelsens för vårdartjänst verksamhet m. m.

Styrelsen för vårdartjänst har till uppgift att bereda social omvårdnad åt svårt rörelsehindrade för att möjliggöra deras studier efter grundskolan. Verksamheten har två grenar. Den ena, som bedrivits i försöksformer, avser elever vid Skärholmens gymnasium i Stockholm. Den andra gäller personer i eftergymnasial studiesituation, dvs. vid universitet och högskolor, och elever

vid folkhögskolor. Båda verksamhetsgrenarna har sin upprinnelse i de insatser som gjordes av Norrbackainstitutet fr. o. m. början av 1960-talet. Verksamhetens två grenar har utvecklats på olika sätt under 1970-talet. Båda verksamhetsgrenarna gäller omfattande omvårdnad av svårt rörelsehindrade personer. De är nästan alla flerhandikappade.

Försöksverksamheten med omvårdnad åt gymnasieeleverna i Skärholmen har bedrivits med styrelsens egen personal. Vårdartjänsten för studerande vid universitet, högskolor och folkhögskolor meddelas däremot på de olika studieorterna av personal som folkhögskolorna i vissa fall anställt eller av personal inom den kommunala hemhjälpsorganisationen. Styrelsen har ingen egen personal på fältet. Styrelsens uppgift är att bedöma behovet av vårdartjänst och att bestrida utgifterna för vårdartjänsten.

Riksdagen har nyligen beslutat att försöksverksamheten med elevhushåll och omvårdnad åt vissa handikappade elever i Skärholmens gymnasium skall upphöra i samband med genomförandet av ett program för integrering av handikappade elever i det allmänna skolväsendet (prop. 1983/84:27, UbU 8, rskr 112). De elever som nu går i Skärholmens gymnasium skall dock kunna fortsätta där till dess deras skolgång är avslutad. De kommer därvid att få erforderlig social och medicinsk service. Även svårt handikappade elever som planeras börja i Skärholmens gymnasium höstterminen 1984 kan göra det och erhålla utbildning samt sociala och medicinska insatser i motsvarande omfattning som de elever som går där nu. Förhandlingar pågår f. n. om kommunalt övertagande av försöksanordningarna i Skärholmen.

Syftet med reformen är att förbättra utbildningsmöjligheterna för elever med handikapp. Riket indelas i fem planeringsregioner. Regionhuvudorter blir Umeå, Örebro, Stockholm, Göteborg och Malmö. Inom var och en av dessa skall finnas en till länsskolnämnden på orten knuten planeringsberedning som skall samordna insatserna för i första hand barn och ungdomar med olika former av handikapp. Planeringsberedningen skall planeras så att elever med handikapp får bästa möjliga undervisning. Inom varje region skall det finnas en tjänst som handikappkonsulent med uppgift bl. a. att biträda planeringsberedningen.

Som redogjorts för i det föregående övertar sjukvårdshuvudmännen den 1 juli 1984 kostnadsansvaret för tillhandahållande av hjälpmedel för handikappade elever i grundskolan, gymnasieskolan, statlig och kommunal vuxenutbildning och för studerande i högskolan.

I budgetpropositionen föreslås 22 454 000 kr. under anslaget *G 4. Kostnader för viss utbildning av handikappade.* Från anslaget betalas omvårdnadskostnaderna för försöksverksamheten vid Skärholmens gymnasium. Vidare betalas vårdartjänsten åt svårt handikappade som studerar vid universitet, högskolor och folkhögskolor. Från anslaget utgår också bidrag till institutionen för handikappforskning vid universitetet i Göteborg och ett tillfälligt bidrag till De handikappades riksförbund (DHR) för rekreationsanläggningar för handikappade.

I *motion 1983/84:1215 av Margó Ingvardsson m.fl. (vpk)* föreslås att riksdagen anvisar ett i förhållande till regeringens förslag förhöjt belopp med 4 977 000 kr. i enlighet med styrelsens för vårdartjänst anslagsäskande. Motionärerna framhåller bl. a. att det inte finns någon som helst möjlighet att till höstintagningen i gymnasieskolan 1985 i de fem regionerna erbjuda fullgod ersättning för Skärholmens gymnasium och att detta innebär att ett antal svårt rörelsehindrade unga människor kan avskriva de planer de eventuellt haft att få gymnasieutbildning. Enligt motionärerna är ett sätt att förstärka medvetenheten om de svårt handikappades rättigheter att styrelsen för vårdartjänst får möjlighet att utvidga sin verksamhet till andra orter än Skärholmen. Motionärerna anför vidare att det skulle öka möjligheterna till framgång om man i anslutning till försöksverksamheten i Skärholmen fick möjlighet att upprätta ett resurscentrum. Därigenom skulle man ute i landet ha möjlighet att undvika misstag som redan begåtts, och man skulle också ha möjlighet att få råd och upplysningar under uppbyggnadsarbetet. Motionärerna framhåller vidare bl. a. att vårdartjänst f. n. beviljas elever vid universitet, högskola och folkhögskola. Det finns emellertid enligt motionärerna behov av vårdartjänst även vid andra studiesituationer efter den obligatoriska skolan, t. ex. inom komvux eller arbetsmarknadsutbildningen. Styrelsen för vårdartjänst skall kunna erbjuda vårdartjänst även vid andra utbildningar än universitet, högskola och folkhögskola.

I *motion 1983/84:2247 av Linnea Hörlén (fp)* hemställs att riksdagen hos regeringen begär uppföljning av att tillgång av vårdartjänst tillförsäkras handikappade elever i gymnasieskolan i enlighet med riksdagens tidigare beslut. Motionären anför bl. a. att genom riksdagens beslut om integrering av handikappade elever i det allmänna skolväsendet har styrelsens för vårdartjänst förslag om att villkoren för vårdartjänst skall vidgas till att gälla studiesituationer efter den obligatoriska skolan blivit mer aktuellt. I och med att riksgymnasieverksamheten överförs till kommunal huvudman kommer boende- och vårdartjänstverksamheten för det fåtal ungdomar som behöver de speciella resurser som endast kan ges på vissa ställen att bli bekymmersam. Dessa elever kommer i samma situation som elever vid högskolor/universitet och folkhögskolor. Deras vårdartjänst bör därför enligt motionären lösas på analogt sätt med det väl fungerande system som gäller för andra elever i andra studiesituationer efter den obligatoriska skolan.

I *motion 1983/84:1631 av Margareta Persson (s)* hemställs att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförs om att styrelsen för vårdartjänst skall ha ansvaret för handikappade vuxenstuderandes behov av vårdartjänst vid utbildningar efter den obligatoriska skolan. Motionären pekar bl. a. på att det när kommunerna blir ansvariga för gymnasieutbildningen åt de rörelsehindrade ungdomarna finns risk för att vuxna rörelsehindrade och vuxna med andra funktionsnedsättningar glöms bort. För att göra det möjligt för dem att efterfråga utbildning utöver den

obligatoriska skolan borde enligt motionären styrelsen för vårdartjänst ha möjlighet att bistå med vårdartjänst och omvårdnad. Det handlar, framhåller motionären, om ett mycket litet antal elever per år. Om styrelsen för vårdartjänst inte får ansvaret är det stor risk att de "ramlar mellan stolarna".

Utskottet behandlade vid 1978/79 års riksmöte ett motionsyrkande med begäran om en utredning av frågan om vidgning av uppgifterna för styrelsen för vårdartjänst (SOU 1978/79:13). Riksdagen beslutade i enlighet med utskottets hemställan, nämligen att hos regeringen hemställa att motionen skulle överlämnas till omsorgskommittén (S 1977:12) (rskr 29). Kommittén som behandlade motionen föreslog emellertid i sitt delbetänkande Vissa frågor rörande flerhandikappade (SOU 1980:16) att styrelsen för vårdartjänst skulle upphöra samt att huvudmannaskapet för vårdartjänsten skall gå över till kommunerna och finansiellt och organisatoriskt hänföras till den sociala hemhjälpen. I 1981/82 års budgetproposition (prop. 1981/82:100, bil. 8, socialdepartementet) förklarade sig dåvarande socialministern, sedan nästan alla remissinstanser som yttrade sig i denna fråga avstyrkt förslaget, inte vara beredd att verka för att förslaget skulle genomföras (s. 220).

Den av riksdagen nyligen beslutade skolreformen angående integrering av handikappade elever i det allmänna skolväsendet innebär som redogjorts för i det föregående att det kommer att finnas en planeringsberedning för varje region. Verksamheten kommer i administrativt hänseende att ledas av den länsskolnämnd till vilken planeringsberedningen är knuten. Planeringsberedningens uppgift blir att samordna insatserna inom varje region för elever med olika former av handikapp och att även i övrigt planera så att befintliga resurser utnyttjas på bästa sätt. För att så att säga hålla ihop beredningens arbete kommer det i varje region att finnas en samordnare (handikappkonsulent) med uppgift att ha det samlade ansvaret för verksamheten. Tanken är att konsulenten också skall vara ansvarig för att samarbetet mellan skolan och landstingskommunernas habiliteringspersonal fungerar. Konsulenten förutsätts ha bred kunskap och stor erfarenhet av vad olika handikapp innebär. På fråga om boendet och det sociala ansvarstagandet för de rörelsehindrade eleverna uppgav utbildningsministern under den riksdagsdebatt som föregick riksdagsbeslutet att det får förutsättas att man med hjälp av den planeringsberedning som finns och inom ramen för de överenskommelser som görs mellan kommunerna kommer att klara av den delen.

Medel motsvarande vad som årligen anvisats för försöksverksamheten i Skärholmen kommer enligt riksdagsbeslutet att föras över till utbildningsdepartementets anslag Särskilda åtgärder på skolområdet (det s. k. SÅS-anslaget) och därigenom stå till förfogande för åtgärder för handikappade elevers utbildning. Avsikten är att medlen även i fortsättningen skall användas för anordningar som underlättar för elever med handikapp att gå i vanliga skolor. I propositionen (prop. 1983/84:27) betonades emellertid särskilt att SÅS-anslaget endast avser kostnader inom undervisningen (s. 18). I propositionen anfördes vidare:

Avsikten är således inte att från detta anslag täcka kostnaderna för elevernas sociala omvårdnad, boende och habilitering. För dessa anordningar svarar landstingskommuner och kommuner. Enligt socialtjänstlagen har kommunen det yttersta ansvaret för att de som vistas i kommunen får det stöd och den hjälp de behöver. Detta gäller naturligtvis även de elever det här rör sig om. Jag är inte beredd att föreslå någon ändring av ansvarsfördelningen inom detta område. Jag har i denna fråga samrått med chefen för socialdepartementet.

Riksdagsbeslutet att försöksverksamheten med särskilda anordningar för utbildning för svårt rörelsehindrade m. fl. i Skärholmens gymnasium skall upphöra bygger bl. a. på förutsättningen att om annan kommun sörjer för barnets undervisning får hemkommunen betala undervisningskostnaderna genom s. k. interkommunal ersättning till den andra kommunen enligt allmänna regler på skolområdet. Utskottet konstaterar att sådana interkommunala ersättningsregler saknas då det gäller omsorg på det sociala serviceområdet.

Den s. k. *boendeservicegruppen* har i betänkandet Boendeservice för ungdomar med stora funktionsnedsättningar i rörelse och tal (Ds S 1983:1) närmare redogjort för bl. a. betydelsen av bra service, servicens innehåll i boendeservice, tekniska krav på bostaden, förstärkt service för ungdomar med svåra funktionsnedsättningar etc. I betänkandet betonas bl. a. kraven på omsorgsfull planering och service från kommunernas sida när det gäller ungdomars boendeservice. Gruppen föreslår bl. a. att statens handikappråd (SHR) skall ta initiativ till samverkan mellan myndigheter och handikapporganisationerna för informationsmaterial om sådan boendeservice. Boendefrågor för dövblinda utreds för övrigt f. n. av statens handikappråd.

Statens handikappråd anser sig i sin verksamhet ha fått alltmer bekräftat att flerhandikappade är en svårt eftersatt grupp i samhället. Det krävs ofta mycket långt gående lösningar för att deras behov skall kunna tillgodoses. Även om det ofta finns en god vilja bland ansvariga kommuner och landsting anser rådet att stor osäkerhet råder om vilka insatser som behövs. I detta sammanhang kan även nämnas att handikapprådet ålagts att fullgöra sådana uppgifter som enligt förslag från omsorgskommittén (SOU 1980:16) skulle utföras av en särskild handikappberedning (jfr prop. 1981/82:100, bil. 8, s. 221–222). Handikapprådet skall därvid bl. a. samla in och sprida informainformation till främst kommuner och landsting. Rådets dokumentation och information skall bl. a. stimulera till insatser för att bättre tillgodose flerhandikappades behov. Handikapprådet håller vidare tillsammans med kommunförbunden landsomfattande konferenser angående flerhandikapp.

Utskottet, som inte tidigare haft tillfälle att yttra sig angående den beslutade omfördelningen av det ifrågavarande handikappstödet, konstaterar att styrelsen för vårdartjänst under sin förhållandevis långa verksamhetstid skaffat sig en ansenlig samlad erfarenhet och kunskapsbas i fråga om svårt handikappade människors studiesituation, dagliga livsföring,

problem och behov. Styrelsen har utvecklat en samhällstjänst som har varit av grundläggande betydelse för svårt handikappades utbildningsmöjligheter och som inneburit en omfattande personlig hjälp åt dessa elever. Utskottet, som i allt väsentligt delar den grundsyn som kommer till uttryck i motionerna, vill framhålla att styrelsen för vårdartjänst företräder en unik kunskap om handikappades studieförhållanden. Man måste också ta till vara den sakkunskap och erfarenhet som vunnits genom försöksverksamheten i Skärholmen när det gäller social omvårdnad, boende och habilitering, så att denna erfarenhet även framdeles kan komma handikappade gymnasieelever till del.

Enligt utskottets mening behövs nu ett klarläggande av styrelsens framtida roll på handikappområdet. I det sammanhanget bör även övervägas lämpliga stimulansåtgärder för uppbyggnaden av den sociala och medicinska servicen inom de olika regionerna. Det är angeläget att de resurser som frigörs genom avveckling av försöksverksamheten i Skärholmen även fortsättningsvis reserveras för hjälp till svårt handikappade studerande. Utskottet förutsätter därför att man inom regeringskansliet närmare överväger hur ett sådant stöd kan utformas administrativt och finansiellt.

Utskottet utgår vidare från att avsikten är att den grupp handikappade elever som fortsättningsvis är hänvisade till den regionvisa gymnasieundervisningen kommer att få tillgång till minst samma servicestandard som den eleverna vid Skärholmens gymnasium haft och att planeringen härför snarast påbörjas i berörda kommuner. Den av boendeservicegruppen föreslagna inriktningen av svårt handikappades boendeservice m. m. kan lämpligen t. v. tjäna till ledning för huvudmännens arbete. Utskottet vill även erinra om att de medel för utvecklingsprojekt inom social hemhjälp som nämnts i det föregående bl. a. är avsedda för här avsedda ändamål (prop. 1983/84:9 s. 15).

Utskottet, som med hänsyn till det nyligen fattade riksdagsbeslutet om integrering av handikappade elever i det allmänna skolväsendet inte kan förorda förstärkta resurser till styrelsen för vårdartjänst, tillstyrker budgetpropositionens förslag till medelsanvisning och avstyrker motion 1983/84:1215.

Frågan om utvidgad tillgång till vårdartjänst till även andra studiesituationer än universitetet, högskolor och folkhögskolor kan lämpligen behandlas i samband med de överväganden angående styrelsens för vårdartjänst framtida roll som utskottet ovan förutsatt kommer att äga rum. Motionerna 1983/84:1631 och 1983/84:2247 avstyrks därför.

Televerkets förmedlingstjänst m. m.

I budgetpropositionen föreslås 17 818 000 kr. under anslaget *G 5. Ersättning till televerket för texttelefoner.* Från anslaget ersätts televerket dels för tillhandahållande av texttelefoner åt döva, gravt hörselskadade, dövblinda och talskadade, dels för förmedlingstjänst för samtal mellan

texttelefoner och vanliga telefoner. Ersättningen betalas budgetårsvis i efterskott och innefattar ränta på nedlagt kapital.

I *motion 1983/84:981 av Margareta Palmqvist (s)* och *Bengt Lindqvist (s)* hemställs att riksdagen begär att regeringen verkar för att döva och hörselskadade bereds möjlighet att utnyttja sin texttelefon fullt ut dygnet runt. Motionärerna anför att samtal via fem förmedlingscentraler kan förmedlas mellan texttelefon och vanlig telefon samt att förmedlingscentralerna har öppet måndag–fredag kl. 08.00–21.00 samt lördag och helgdag kl. 08.00–18.00. Under dygnets övriga timmar kan alltså den som är beroende av texttelefon inte själv få telefonkontakt med andra människor än de som också har en texttelefon. Enligt motionärerna bör därför förmedlingscentralerna utöka sin verksamhet så att en central hålls öppen dygnet runt.

Förmedlingscentralernas öppettider grundar sig på en behovsanalys gjord av den s. k. texttelefongruppen och redovisad i betänkandet Telefon för döva, förmedling av samtal med texttelefon (Ds S 1980:8). Behovsanalysen utgick från en försöksverksamhet innefattande bl. a. samtalsfrekvens och samtalens spridning på veckodagar och tider under dagen.

I regeringens proposition 1980/81:181 om förmedling av samtal med texttelefon anförde föredragande statsrådet bl. a. följande (s. 6).

För egen del anser jag att verksamheten bör byggas upp i takt med efterfrågan och med hänsyn till praktiska och finansiella möjligheter. Eftersom televerket bör svara för förmedlingstjänsten kommer den att i viss mån kunna integreras med verkets övriga verksamhet. Detta ger enligt min mening förutsättningar för att utnyttja resurserna effektivt och att anordna och bygga upp samtalsförmedlingen på ett adekvat sätt. Jag anser att texttelefongruppens behovsanalys i fråga om förmedlingsresurser är en bra utgångspunkt för planering och genomförande av förmedling.

Under riksdagsbehandlingen påpekade utskottet bl. a. att i vissa akuta situationer måste de som har texttelefon ges möjlighet att nå t. ex. ambulans och brandkår även på tider då förmedlingstjänsten är stängd (SoU 1980/81:41 s. 5).

Förmedlingscentralerna är lokaliserade till Kalmar, Gävle, Luleå och Trollhättan. Dessutom finns en central driftinstans i Kalmar. I nödsituationer kontaktas 90 000. Där svarar man på texttelefon dygnet runt.

I budgetpropositionen påpekas att förmedlingstjänsten alltjämt är under uppbyggnad. När det gäller finansieringen bestämdes dimensioneringen av förmedlingstjänsten genom riksdagsbeslutet med utgångspunkt i följande ekonomiska ramar i löne- och prisläget år 1981.

Budgetår	*Milj. kr.*
1981/82	4,4
1982/83	8,0
1983/84	10,5
1984/85	13,0

Förmedlingstjänsten beräknades vara fullt utbyggd budgetåret 1984/85 (jfr prop. 1980/81:181 s. 8–9).

Enligt vad utskottet inhämtat är förmedlingstjänsten i fråga om öppettider fullt utbyggd enligt de ekonomiska ramar som sålunda givits. Det fortsatta utvecklingsarbetet inom televerket är enligt uppgift inriktat på en totalintegrering med televerkets övriga verksamhet. Såvitt i dag kan bedömas torde en sådan totalintegrering vara möjlig i slutet av 1980-talet.

Vid angivna förhållanden avstyrker utskottet motion 1983/84:981. Utskottet vill emellertid understryka angelägenheten av att de fortsatta insatserna inriktas på en totalintegrering av förmedlingstjänsten i televerkets övriga verksamhet.

Utskottet har inte något att erinra mot medelsanvisningen såvitt avser anslaget G 5. Ersättning till televerket för texttelefoner.

Framställning av punktskrift m. m.

I budgetpropositionen föreslås 14 626 000 kr. under anslaget *G 7. Kostnader för viss verksamhet för synskadade.* Från anslaget får Synskadades riksförbund (SRF) bidrag till Aktiebolaget SRF-Produkters (tidigare De blindas förenings försäljningsaktiebolags) depåverksamhet med arbetsmaterial till synskadade hantverkare och försäljning av deras produkter, till verksamheten med ledarhundar, till utgivning av tidskrifter för synskadade samt till individinriktad verksamhet för flerhandikappade synskadade. Vidare utges bidrag till Föreningen Sveriges dövblinda (FSDB) för tidningsutgivning för dövblinda.

I *motion 1983/84:2105 av Lars Werner m. fl. (vpk)* föreslås att riksdagen hos regeringen hemställer om förslag syftande till att samhället står för merkostnaderna vid framställning av punktskrift och inläst material *(yrkande 1)* samt att riksdagen hos regeringen hemställer om initiativ för mer omfattande utgivning av dagstidningar på punktskrift *(yrkande 2)*. Motionärerna anför bl. a. att de synskadade är en eftersatt grupp när det gäller tillgång till information och att ett av de största hindren för framställning av punktskrift är de höga produktionskostnaderna. Ett sätt att komma till rätta med detta är enligt motionärerna att samhället går in och bekostar merkostnaderna för produktion av punktskrift resp. inläst material. Motionärerna framhåller vidare att de synskadade så långt det över huvud taget är möjligt bör ges rätt till samma information som de seende och att ett kraftigt vidgat utbud av tryckt material på punktskrift måste bli resultatet.

Utskottet vill särskilt betona att såväl Synskadades riksförbund (SRF) som Föreningen Sveriges dövblinda (FSDB) gör en angelägen insats genom sin produktion av ersättningstidskrifter för synskadade. Det är av vikt att dessa insatser även fortsättningsvis skall kunna utvecklas och ges allt möjligt samhälleligt stöd. Utskottet noterar därför med tillfredsställelse att organisationernas äskanden i aktuellt hänseende tillgodosetts i propositionen.

Punktskrift är ett viktigt hjälpmedel för information till synskadade. Samhället bör därför på olika sätt stimulera framställningen av bl. a. informationsmaterial i punktskrift. Ekonomiskt stöd ges f. n. bl. a. till talboks- och punktskriftsbiblioteket. Även om det är förhållandevis få synskadade som med behållning kan ta del av löpande information på punktskrift – ett skäl till att en betydande del av stödet går till taltidningar och talböcker – vill utskottet framhålla den stora betydelse punktskriften ändå har för dem som kan ta del av den. Utskottet kan emellertid inte tillstyrka ett så vittgående förslag som framförs i motion 1983/84:2105 (yrkande 1). Detta avstyrks således.

Utskottet vill vidare erinra om – förutom den försöksverksamhet som pågår i riksdagens regi med framställning av riksdagstrycket i punktskrift – den försöksverksamhet som pågår i Göteborg med att med hjälp av mikrodatorteknik framställa Göteborgs-Posten i punktskrift. Projektet sker i samarbete med bl. a. SRF. Avläsningen hos mottagaren (prenumeranten) sker på en punktskriftsterminal kopplad till ett elektroniskt skivminne. Utskottet konstaterar vidare att det numera även finns möjlighet att få del av dagstidningar genom s. k. radiotaltidningar som kan tas ut genom syntetiskt tal. Riksdagen har nyligen med anledning härav uttalat att det med hänsyn till de synskadades berättigade krav på att få del av innehållet i dagspressen är positivt att synskadade kan få tillgång på detta sätt till i det närmaste samma tidning som seende (KU 1982/83:34, rskr 333). Genom radiotaltidningsverksamheten har möjlighet öppnats att pröva ny och effektivare teknik för överföring av en tidnings innehåll till synskadade. Beträffande frågan om taltidningsstödet får utskottet även hänvisa till konstitutionsutskottets betänkande KU 1982/83:26. Utskottet avstyrker med hänvisning till det anförda även yrkande 2 i motionen.

Utskottet har inte något att erinra mot medelsanvisningen såvitt avser anslag G 7. Kostnader för viss verksamhet för synskadade.

Övriga frågor

Utskottet tillstyrker den medelsanvisning som föreslås i budgetpropositionen såvitt avser övriga under avsnitten G och K upptagna anslag (G 1, G 6, G 8–G 10 samt K 1 och K 2).

Utskottets hemställan

Utskottet hemställer

1. beträffande *den öppna åldringsvården*
   att riksdagen avslår motion 1983/84:2076 yrkande 1,
2. beträffande *förslag till åtgärder inom äldreomsorgen*
   att riksdagen avslår motion 1983/84:2237 yrkande 1,
3. beträffande *kartläggning av äldre invandrares behov*
   att riksdagen avslår motion 1983/84:2532 yrkande 2,

4. beträffande *särskilda åtgärder för äldre invandrare*
   att riksdagen avslår motion 1983/84:785 och motion 1983/84:2076 yrkande 3,
5. beträffande *en samhällelig totalsyn på handikappfrågor*
   att riksdagen avslår motion 1983/84:982,
6. beträffande *fortsatta åtgärder på handikappområdet*
   att riksdagen avslår motion 1983/84:2512,
7. beträffande *utredning om små handikappgruppers förhållanden*
   att riksdagen avslår motion 1983/84:983,
8. beträffande *vissa åtgärder för allergiker m. fl.*
   att riksdagen avslår motion 1983/84:1617 och motion 1983/84:2470,
9. beträffande *hjälpmedelsförsörjningen i förskolan*
   att riksdagen avslår motion 1983/84:783,
10. beträffande *bidrag till färdtjänst*
    att riksdagen med bifall till regeringens förslag och med avslag på motion 1983/84:2239 yrkande 1 till *Bidrag till färdtjänst* för budgetåret 1984/85 anvisar ett förslagsanslag av 325 000 000 kr.,
11. beträffande *begränsningsregeln*
    att riksdagen avslår motion 1983/84:1639 yrkande 1,
12. beträffande *interkommunal färdtjänst*
    att riksdagen avslår motion 1983/84:1620,
13. beträffande *färdtjänstens integrering med kollektivtrafiken*
    att riksdagen avslår motion 1983/84:1223,
14. beträffande *översyn av förhållandena inom social hemtjänst och färdtjänst*
    att riksdagen avslår motion 1983/84:1639 yrkande 2,
15. beträffande *bidrag till särskolan*
    att riksdagen med bifall till regeringens förslag och med avslag på motion 1983/84:2239 yrkande 2 till *Bidrag till driften av särskolor m. m.* för budgetåret 1984/85 anvisar ett förslagsanslag av 448 743 000 kr.,
16. beträffande *viss försöksverksamhet inom omsorgsverksamheten*
    att riksdagen avslår motion 1983/84:1213,
17. beträffande *kostnader för viss utbildning av handikappade*
    att riksdagen med bifall till regeringens förslag och med avslag på motion 1983/84:1215 till *Kostnader för viss utbildning av handikappade* för budgetåret 1984/85 anvisar ett förslagsanslag av 22 454 000 kr.,
18. beträffande *vårdartjänst i gymnasieskolan*
    att riksdagen avslår motion 1983/84:2247,
19. beträffande *utvidgning av vårdartjänsten*
    att riksdagen avslår motion 1983/84:1631,
20. beträffande *televerkets förmedlingstjänst*
    att riksdagen avslår motion 1983/84:981,

21. att riksdagen till *Ersättning till televerket för texttelefoner* för budgetåret 1984/85 anvisar ett förslagsanslag av 17 818 000 kr.,
22. beträffande *framställning av punktskrift m. m.*
att riksdagen avslår motion 1983/84:2105 yrkande 1,
23. beträffande *dagstidningar i punktskrift*
att riksdagen avslår motion 1983/84:2105 yrkande 2,
24. att riksdagen till *Kostnader för viss verksamhet för synskadade* för budgetåret 1984/85 anvisar ett förslagsanslag av 14 626 000 kr.,
25. att riksdagen till *Bidrag till social hemhjälp* för budgetåret 1984/85 anvisar ett förslagsanslag av 1 662 000 000 kr.,
26. att riksdagen till *Ersättning till postverket för befordran av blindskriftsförsändelser* för budgetåret 1984/85 anvisar ett förslagsanslag av 28 135 000 kr.,
27. att riksdagen till *Statens hundskola* för budgetåret 1984/85 anvisar ett förslagsanslag av 1 690 000 kr.,
28. att riksdagen till *Statens handikappråd* för budgetåret 1984/85 anvisar ett förslagsanslag av 2 543 000 kr.,
29. att riksdagen till *Bidrag till handikapporganisationer* för budgetåret 1984/85 anvisar ett reservationsanslag av 38 000 000 kr.,
30. att riksdagen till *Bidrag till världshälsoorganisationen samt internationellt socialpolitiskt samarbete m. m.* för budgetåret 1984/85 anvisar ett förslagsanslag av 26 312 000 kr.,
31. att riksdagen till *Vissa internationella kongresser i Sverige* för budgetåret 1984/85 anvisar ett reservationsanslag av 200 000 kr.

Stockholm den 6 mars 1984

På socialutskottets vägnar
INGEMAR ELIASSON

Närvarande: Ingemar Eliasson (fp), Evert Svensson (s), Göte Jonsson (m), John Johnsson (s), Rune Gustavsson (c), Kjell Nilsson (s), Blenda Littmarck (m), Stig Alftin (s), Ann-Cathrine Haglund (m), Ulla Tillander (c), Maria Lagergren (s), Anita Persson (s), Ingvar Eriksson (m), Inga Lantz (vpk) och Yvonne Sandberg-Fries (s).

Reservationer

Förslag till åtgärder inom äldreomsorgen (mom. 2 i hemställan)

1. av Göte Jonsson, Blenda Littmarck, Ann-Cathrine Haglund och Ingvar Eriksson (samtliga m) som anser

dels att det avsnitt i utskottets yttrande på s. 10 som börjar med "Motionerna får" och slutar med "1983/84:2237 yrkande 1" bort ha följande lydelse:

Utskottet anser emellertid att regeringen redan nu bör vidta åtgärder i syfte att riksdagens intentioner rörande äldreomsorgen fullföljs. Detta bör riksdagen med anledning av motion 1983/84:2237 (yrkande 1) ge regeringen till känna.

Utskottet avstyrker motion 1983/84:2076 (yrkande 1).

dels att utskottet under mom. 2 bort hemställa:

2. beträffande *förslag till åtgärder inom äldreomsorgen*
att riksdagen med anledning av motion 1983/84:2237 yrkande 1 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

Utredning om små handikappgruppers förhållanden (mom. 7 i hemställan)

2. av Inga Lantz (vpk) som anser

dels att det avsnitt i utskottets yttrande på s. 21 som börjar med "Utskottet är" och slutar med "det anförda" bort ha följande lydelse:

Utskottet anser att en utredning om små handikappgruppers förhållanden bör tillsättas, varvid berörda handikapporganisationer bör ges möjlighet till deltagande i utredningsarbetet. Utredningsarbetet bör särskilt beakta nödvändigheten av att höja kunskapsnivån om de små handikappgruppernas förhållanden hos olika myndigheter, att uppnå en likvärdig behandling hos olika myndigheter och i olika delar av landet samt att studera och föreslå åtgärder med anledning av förekomsten av diskriminerande och inhumana bestämmelser och praxis. Det bör vidare utarbetas förslag till allmänna rekommendationer för behandling och rehabilitering och för att förbättra de olika gruppernas sociala och ekonomiska situation. Förslag till ekonomiskt stöd till de små handikapporganisationerna i syfte att trygga deras arbete bör även framläggas. De handikappgrupper som avses är i första hand blödarsjuka, ileo-, colo- och urostomiopererade, laryngektomerade, kronisk njursvikt, cystisk fibros, epilepsi och celiaki (glutenintolerans).

Det anförda bör riksdagen med anledning av motion 1983/84:983 (yrkandena 1 och 2) som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottet under mom. 7 bort hemställa:

7. beträffande *utredning om små handikappgruppers förhållanden*
att riksdagen med anledning av motion 1983/84:983 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

Bidrag till färdtjänst (mom. 10 i hemställan)

3. av Göte Jonsson, Blenda Littmarck, Ann-Cathrine Haglund och Ingvar Eriksson (samtliga m) som anser

dels att det avsnitt i utskottets yttrande på s. 27 som börjar med "Utskottet anser" och slutar med "avstyrker motionsyrkandet" bort ha följande lydelse:

Det är enligt utskottets mening nödvändigt att med hänsyn till det statsfinansiella läget minska statsbidragen till kommunerna. Det ankommer på kommuner och landsting att göra den omfördelning mellan olika verksamhetsområden som blir nödvändig vid nolltillväxt på ett socialt acceptabelt sätt. Eftersom färdtjänsten nu är en etablerad verksamhet bör det stimulansbidrag som utgått kunna slopas. Valet står mellan att göra nedskärningar nu och i ordnade former eller att det sker dramatiskt i ett statsfinansiellt krisläge. Med hänsyn härtill bör statsbidraget till färdtjänst halveras under budgetåret 1984/85 för att sedan helt upphöra. Utskottet anser således att 162 500 000 kr. bör anvisas under anslaget G 2. Bidrag till färdtjänst.

dels att utskottet under mom. 10 bort hemställa:

10. beträffande *bidrag till färdtjänst*
att riksdagen med anledning av regeringens förslag och med bifall till motion 1983/84:2239 yrkande 1 till *Bidrag till färdtjänst* för budgetåret 1984/85 anvisar ett förslagsanslag av 162 500 000 kr.,

Begränsningsregeln (mom. 11 i hemställan)

4. av Inga Lantz (vpk) som anser

dels att det avsnitt i utskottets yttrande som börjar på s. 27 med "Som redogjorts" och slutar på s. 28 med "Motionsyrkandet avstyrks" bort ha följande lydelse:

Utskottet konstaterar att begränsningsregeln begränsar ökningstakten för färdtjänsten. Begränsningen är av den arten att någon egentlig utvidgning av de kategorier som får färdtjänst inte längre är möjlig. Detta är enligt utskottets mening en rent ekonomisk avvägning som inte har någon egentlig relevans för behovet av färdtjänst. Statsbidragsbestämmelserna bör därför återställas till vad som gällde före 1981. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottet under mom. 11 bort hemställa:

11. beträffande *begränsningsregeln*
att riksdagen med bifall till motion 1983/84:1639 yrkande 1 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

Översyn av förhållandena inom social hemtjänst och färdtjänst (mom. 14 i hemställan)

5. av Inga Lantz (vpk) som anser

dels att det avsnitt i utskottets yttrande på s. 32 som börjar med "När det" och slutar med "1983/84:1639 (yrkande 2)" bort ha följande lydelse:

Utskottet anser att åtgärder bör vidtas i syfte att uppnå en hög och jämn servicenivå i hela landet samt att erhålla en taxepolitik som inte hindrar någon att av ekonomiska skäl avstå från service. Åtgärder bör vidtas för att utmönstra alla diskriminerande bestämmelser och uppnå största möjliga jämlikhet mellan handikappade och icke handikappade. En översyn bör därför enligt utskottets mening göras av rådande förhållanden inom social hemtjänst och färdtjänst. Dessa serviceinsatser bör ses i ett sammanhang eftersom det i stort är samma grupper, äldre och handikappade, som betjänas av denna samhällsservice.

Det anförda bör riksdagen med anledning av motion 1983/84:1639 (yrkande 2) som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottet under mom. 14 bort hemställa:

14. beträffande översyn av förhållandena inom *social hemtjänst och färdtjänst*
att riksdagen med anledning av motion 1983/84:1639 yrkande 2 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

Bidrag till särskolan (mom. 15 i hemställan)

6. av Göte Jonsson, Blenda Littmarck, Ann-Cathrine Haglund och Ingvar Eriksson (samtliga m) som anser

dels att det avsnitt i utskottets yttrande på s. 33 som börjar med "Vad beträffar" och slutar med "i fråga" bort ha följande lydelse:

Utskottet anser att kostnaden för särskolan bör bekostas av landstingen utan statsbidrag. Det är enligt utskottets mening lämpligt att nu företa en sådan förändring med anledning av den rådande statsfinansiella situationen. Särskoleverksamheten, som är en mycket angelägen verksamhet, är nu etablerad i landstingen. Omfattningen och inriktningen av denna verksamhet skall därför inte vara beroende av särskilt specialdestinerat bidrag. Bidrag till särskolor, som drivs av enskilda föreningar och stiftelser som av särskilda skäl uppbär statsbidrag, bör emellertid enligt utskottets mening fortsätta att utgå. Statsbidraget för denna verksamhet bör halveras under budgetåret 1984/85 för att sedan helt upphöra med angivet undantag. Utskottet anser således att 224 371 500 kr. bör anvisas under anslaget G 3. Bidrag till driften av särskolor m. m.

dels att utskottet under mom. 15 bort hemställa:

15. beträffande *bidrag till särskolan*

att riksdagen med anledning av regeringens förslag och med bifall till motion 1983/84:2239 yrkande 2 till *Bidrag till särskolan* för budgetåret 1984/85 anvisar ett förslagsanslag av 224 371 500 kr.,

Kostnader för viss utbildning av handikappade (mom. 17 i hemställan)

7. av Inga Lantz (vpk) som anser

dels att det avsnitt i utskottets yttrande på s. 38 som börjar med "Utskottet, som" och slutar med "motion 1983/84:1215" bort ha följande lydelse:

Det finns enligt utskottets mening ingen som helst möjlighet att till höstintagningen i gymnasieskolan 1985 i de fem regionerna erbjuda fullgod ersättning för Skärholmens gymnasium. Detta innebär att ett antal svårt rörelsehindrade unga människor kommer att få avskriva de planer de eventuellt haft på att få gymnasieutbildning. Enligt utskottets mening är ett sätt att förstärka medvetenheten om de svårt handikappades rättigheter att styrelsen för vårdartjänst får möjlighet att utvidga sin verksamhet till andra orter än Stockholm. Riksdagen bör därför anvisa ett i förhållande till regeringens förslag förhöjt belopp med 4 977 000 kr. i enlighet med styrelsens för vårdartjänst anslagsäskande.

dels att utskottet under mom. 17 bort hemställa:

17. beträffande *kostnader för viss utbildning av handikappade*

att riksdagen med anledning av regeringens förslag och med bifall till motion 1983/84:1215 och till *Kostnader för viss utbildning av handikappade* för budgetåret 1984/85 anvisar ett förslagsanslag av 25 926 000 kr.,

Utvidgning av vårdartjänsten (mom. 19 i hemställan)

8. av Inga Lantz (vpk) som anser

dels att det avsnitt i utskottets yttrande på s. 38 som börjar med "Frågan om" och slutar med "avstyrks därför" bort ha följande lydelse:

Som anförs i motion 1983/84:1631 finns risk för att, när kommunerna blir ansvariga för gymnasieutbildningen för de rörelsehindrade ungdomarna, vuxna rörelsehindrade och vuxna med andra funktionsnedsättningar glöms bort. För att göra det möjligt för dem att efterfråga utbildning utöver den obligatoriska skolan bör enligt utskottets mening styrelsen för vårdartjänst ha möjlighet att bistå med vårdartjänst och omvårdnad. Styrelsen för vårdartjänst bör således kunna erbjuda vårdartjänst även vid andra utbildningar än universitet, högskola och folkhögskola, t. ex. inom komvux

eller arbetsmarknadsutbildningen. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Motion 1983/84:2247 avstyrks.

dels att utskottet under mom. 19 bort hemställa:

19. beträffande *utvidgning av vårdartjänsten*

att riksdagen med anledning av motion 1983/84:1631 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

Framställning av punktskrift m. m. (mom. 22 i hemställan)

9. av Inga Lantz (vpk) som anser

dels att det avsnitt i utskottets yttrande som börjar på s. 40 med "Punktskrift är" och slutar på s. 41 med "avstyrks således" bort ha följande lydelse:

Utskottet konstaterar att de synskadade är en eftersatt grupp när det gäller tillgång till information och att ett av de största hindren för framställning av punktskrift är de höga produktionskostnaderna. Ett sätt att komma till rätta med detta är enligt utskottets mening att samhället går in och bekostar merkostnaderna för produktion av punktskrift resp. inläst material. Riksdagen bör därför hos regeringen hemställa om förslag syftande till att samhället står för merkostnaderna vid framställning av sådant material. Detta bör riksdagen med anledning av motion 1983/84:2105 (yrkande 1) som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottet under mom. 22 bort hemställa:

22. beträffande *framställning av punktskrift m. m.*

att riksdagen med anledning av motion 1983/84:2105 yrkande 1 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

Dagstidningar på punktskrift (mom. 23 i hemställan)

10. av Inga Lantz (vpk) som anser

dels att det avsnitt i utskottets yttrande på s. 41 som börjar med "Utskottet vill" och slutar med "i motionen" bort ha följande lydelse:

Utskottet anser att de synskadade så långt det är möjligt bör ges rätt till samma information som de seende och att ett kraftigt utbud av tryckt material på punktskrift måste bli resultatet. Regeringen bör därför ta initiativ för mer omfattande utgivning av dagstidningar på punktskrift. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottet under mom. 23 bort hemställa:

23. beträffande *dagstidningar i punktskrift*

att riksdagen med anledning av motion 1983/84:2105 yrkande 2 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

Innehållsförteckning

Sammanfattning 1
Propositionen 1
Motioner 2
Utskottet 5
Äldreomsorgens allmänna inriktning m. m. 5
Omsorgen om äldre invandrare 10
Samordning av handikappomsorgen 14
Små handikappgruppers förhållanden 19
Vissa åtgärder för allergiker m. fl. 22
Hjälpmedelsförsörjningen i förskolan 24
Bidrag till färdtjänst 26
Utvecklingen av social hemtjänst och färdtjänst 30
Omsorgen om psykiskt utvecklingsstörda m. m. 32
Styrelsens för vårdartjänst verksamhet m. m. 33
Televerkets förmedlingstjänst m. m. 38
Framställning av punktskrift m. m. 40
Övriga frågor 41
Utskottets hemställan 41
Reservationer 44
1. Förslag till åtgärder inom äldreomsorgen (mom. 2 i hemställan) av m 44
2. Utredning om små handikappgruppers förhållanden (mom. 7 i hemställan) av vpk 44
3. Bidrag till färdtjänst (mom. 10 i hemställan) av m 45
4. Begränsningsregeln (mom. 11 i hemställan) av vpk 45
5. Översyn av förhållandena inom social hemtjänst och färdtjänst (mom. 14 i hemställan) av vpk 46
6. Bidrag till särskolan (mom. 15 i hemställan) av m 46
7. Kostnader för viss utbildning av handikappade (mom. 17 i hemställan) av vpk 47
8. Utvidgning av vårdartjänsten (mom. 19 i hemställan) av vpk ... 47
9. Framställning av punktskrift m. m. (mom. 22 i hemställan) av vpk 48
10. Dagstidningar på punktskrift (mom. 23 i hemställan) av vpk 48